

**Toomas Liiv kultuuriaastast 1996;
Ülo Tedre Oskar Lõoritsa arvamusest
eestlaste kohta;
TTÜR ja eesti tehnikabibliograafia;
Eesti Bibliograafia Asutis - 75;
vestlus Rein Veidemanniga jm.**

Eesti Rahvusraamatukogu
Eesti Raamatukoguhoidjate
Ühing

6 / 1996

Toimetuse kolleegium:

A. Nuut, R. Olevsoo, E. Rannap,
K. Tammaru, U. Tõnnov, T. Valm,
A. Valmas

Tegevtoimetaja/Editor **Ene Riet**
Toimetaja **Maire Liivamets**
Keeletoimetaja **Tiina Vilberg**
Tehniline toimetaja **Tiiu Tali**
Kaanfotod: **Boris Mäemets**

Fotol: Kristjan Raud. "Ohver"
1935. Tempera. Töö kuulub Eesti
Kunstimuuseumile.

Address/Address:

EE 0100 Tallinn
Tõnismägi 2
Eesti Rahvusraamatukogu
"Raamatukogu" toimetus
tel. 6 307 128
faks 372+6/311410
elektronpost:
enerk@venus.nlib.ee

ISSN 0235-0351
Ilmub 6 korda aastas

AS TRÜKIKESPERT VILJANDI, 96 T 3176

Head inimesed,

aasta lõpp tuletab muuhulgas meelde sedagi, et aja kulgemise vastu ei saa meist keegi, aga meenutab ühtlasi, et leidub väärtusi, mida aeg kulutada ei tohiks! Mõtlen siinkohal kultuuri ja eetikat. Nii tuttavad ja omased sõnad, ent samas me meeltes nõnda erinevaid emotsioone põhjustavad mõisted. Kordab ju igaüks neid erineva hääletooni, miimika ja rõhuga. Tuleneb see aga iseenesestmõistetavalt inimeste erinevusest, kultuurimõistmise sügavusest ja tarvidusest, ning miks mitte ametist ja kauka jumalast. Vist olid ja on need kaks - kultuur ja eetika - viimaste aastate, kuude ja päevadegi enam käibivamaid realiteete. Eks nad koos ju käivadki, kui just keegi meelevaldselt lahutama ei kipu. Ja kuigi mõlemat märksõna puudutatakse nii koos kui eraldi üha sagedamini, nagu inimene ikka puudutab hell-valutavat kohta, pole pakitsev koht paranemas. Ei maksa seejuures arvata, et häda vaevab inimkonda ja meid vaid viis aastat, pigem viiskümmend, võibolla sajand, enamgi. Olgu kuidas on, aga mure, mis tuleb kultuuri ja eetikareeglite vähesest tundmisest, võtame uude aastasse kaasa. Oleks mõttetu üle korrata RKs, kuidas ja kas neid mõisteid on aegade jooksul meil teisiti käsitletud - kultuurilugu tunneme ju hästi.

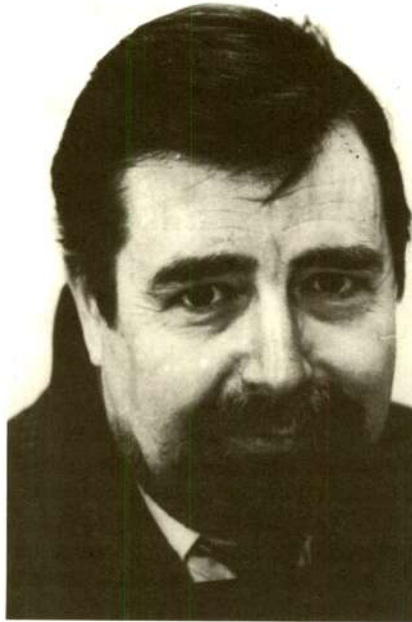
Isiklikult arvan, et kultuuril läheb meie uues, avaramas ja mitmekesisemas ajas päris hästi, moraal on aga me endi kättes. Kui midagi veab kiiva, kas siis vastutan koos teistega ka mina - peitub ses lauses eetiline küsimus? Mind rõõmustab ikka veel, et võin demokraatliku riigi ajakirjanduses vabalt oma arvamusi avaldada ja see on ometi midagi väärt! Sel on tegelikult suur väärtus, ärgem seda hetkekski unustagem. Nagu sedagi, et ehk pole meie õuel, st. kultuuri ja ka raamatukogunduse olukord kõige keerulisem ja riskantsem. Igatahes pole kellelgi keelatud oma isikliku kultuursuse ja eetikaga teiste oma toetada ja parandada. Ka globaalses tähenduses, sest lõpliku vastuseta on veel Camus' sõnastatud arupärimine: "Igal juhul lasub meil kohustus vastata selgelt küsimusele, mis tuikab ja kisendab meie sajandi soontes."

Aga sajandit on jäänud nii vähe alles.

Arukat aja kasutamist soovides

Avaveerg: Kultuuriaasta 1996: Eesti juhtum	Toomas Liiv	4
KULTUURILUGU		
Mida arvas Oskar Loorits eestlastest?	Ülo Tedre	5
TEADUSRAAMATUKOGU		
Ettevõtluse infovajaduse uuringutest välismaal	Aiki Tibar	9
Eesti tehnikabibliograafia ja Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu	Helje Riives	11
Eesti Bibliograafia Asutis ja tänapäev	Merike Kiipus	13
RAAMATULUGU		
Fermaadid Hendrik Krummi nootidel	Urve Aulis	16
ETARi baltikaosakonna raamatuid:		
Esimene perioodiline noodiväljaanne Eestis - 180	Kaja Tiisel	19
* * *		
Eesti rahva-, eriala- ja teadus- ning kooliraamatukogud 1995. aastal. Statistika		20
Meie lugeja: Ajakiri "Raamatukogu" 1996	Ene Riet	25
JUTUTUBA		
Kõige olulisem on eneseväärikuse säilitamine: vestlus Rein Veidemanniga	Maire Liivamets	28
ARVUTIHARIDUS		
Valik allikaid Internetis	Mai Põldaas	30
KEELEHOOLE		
Raamatukogude nimedest	Hans Jürman	31
SÕNUMID		
<i>Phare</i> ja rahvaraamatukogud		33
Mälestame: Leonhard Niilus		36
PE3IOME		
SUMMARY		37
		38

KULTUURIAASTA 1996: EESTI JUHTUM

Kaksteist kellalööki südaööl, klaasikölinat, purjus kilkeid, pauke, tuld ja värki, läinud ta ongi, aasta 1996. Otseku oli teeneline raamatukogurott tõstnud järjekordse vana/uue kõite rappuvale riulile, raamatu, millel pealkirjaks "Aasta 1996". Kui seda raamatut lapata kultuuri otsiva pilguga, siis - mis on kultuur? Võtan *Oxford Advanced Learner's Dictionary*, sest maailm käib inglise keeles, juba inglise keel kui niisugune, *English*, väärtustab, teeb õigeks, on tõde. Niisiis, mis on Oxfordis *culture*? Aga Oxfordis on tervenisti 7 asja *culture*. Näiteks teine tähendus - *state of intellectual development of a society*. Mida see võiks Eesti Vabariigis aastal 1996 tähendada? Võtan hoopis käesolevas aluseks Oxfordi *culture* tähenduse nr. 1 (a) - *refined understanding and appreciation of art, literature, etc.*

Eesti Vabariigi kultuuris ja kultuurielus oli aasta 1996 kaalukas. Palju oli kaalul, paljut kaaluti. Esiteks. Kultuuri oli palju, kultuurilehti ja -lehekülgi siiski veel rohkem. Kultuurielu kui niisugune jäi kultuuri ja kultuurilehekülgede vahele, oli olemas. Vanasti oli ta intensiivsem. Puhta, ent proletaarse (vaese) "Kultuurilehe"

(sisuliselt ikkagi "Sirp ja Vasar") kõrvale trügis kodanlik "Kultuurimaa". See ajas kultuurikaardid segamini. Teiseks. Juhtivat kultuurikajastajat, nõ. kaanonikandjat siiski polnud, kuigi Tuglase kunagisele "paavstirollile" pretendeeris mitu institutsiooni. Nõukogude ajal oli üksvahe kirjanduspaavsti rollis Ain Kaalep, aga nüüd on see aeg minevik. Kultuuripaavsti institutsiooni kehastab praegu minu meelest Jaan Kaplinski, tema sõna maksab ja kõlab, temal on kirik ja preestrid, tema on Euroopa. Samas on Kaplinski ka järjepidevus, astus Jaan Krossi kõrvale Nobeli kirjandusauhinda taotlema. Praegu on kindlasti eesti kultuuri kõrgaeg. On ju veel Arvo Pärt, Neeme Järvi. Stopp. Sellega oleme sisuliselt lõhkise kultuuriküna ees. Sest need - kõige kõrgemad tipud ka rahvusvahelisel skaalal - on ju kõik pärit sotsialismist, kus kirjanikud ei saanud ennast vabalt väljendada. Raske uskuda, et "Keisri hull" ilmus aastal 1978 ja Eesti NSVs. Hea oleks ütelda, et see oli ja on arusaamatus. Sellisel juhul oleks tegemist meeldiva arusaamatusega. Aga ikkagi. Kas tõesti kuulub Arvo Pärt sellesse - meie kõige lootustandvama kirjaniku

Tõnu Õnnepalu sõnul - "jubedate, häbiväärsete kuuekümnendate" põlvkonda? Kas tõesti on Kaplinski selle "jubeda, häbiväärse" põlvkonna esindaja? On. Nii et - nüüd väidan irooniliselt - vale sünniaastaga mees maailma eliitkirjanike hulgas. Tema tuleks ehk ära keelata, raamatukogudes erihoiule panna?

Ent vaatame ka eliitkultuuri vastandit, seda, mida kultuurimeistrid laiadele rahvahulkadele argieluks pakuvad. Sellel tasandil on kõige koloriitsem viinareklaam, mis kulmineerus suvel, just enne võidupüha ja jaanipäeva. Just siis serveeris ajakirjandus nauditavat reprot "tahvelmaalist", millel Mulgi kaabus ja Vene sõjaväe kirsasaabastes karjapoiss puhub otse mere kalda peal pasunat koos viinapudeliga, millel silt "Virus Valge Estonian Vodka". Ilmselt võidupüha auks oli tehtud eriti võimas reklaamipomm, kus isamaalist karjapoissi võimendas võimas isamaaline luuletus: "AINULT EESTI LEIBA SÜÜA / EESTI NEIUT ARMASTA / AINULT EESTI VIINA JUUA / ELADA NING SURRA KA". *Vodkat* pasundava karjapoisi isamaalisus on (nagu tuntud odekolonngi) kolmekordne - Leib, Eit ja Kärakas. Nii täitub ka maa lastega. Vaimusilma ette kerkib meeltulendav pilt järgmisest üldlaulupeost, kus sada (või oli see hoopis kolmsada?) tuhat eestlast "Virus Valget Estonian Vodka" peos hoides laulu rökatavad: AINULT EESTI VIINA JUUA jne. Arvo Pärti ei oleks niisugusel kultuuripeol kuuldagi.

Niisugune ta on - kultuuriaasta 1996. Jaan Kross ja Jaan Kaplinski Nobeli kirjandusauhinda taotlemas ja anonüümne isamaalulik "Virus Valget Estonian Vodka" soovitamas.

Toomas Liit

MIDA ARVAS OSKAR LOORITS EESTLASTEST?

ÜLO TEDRE

Eesti Keele Instituudi vanemteadur, filoloogikandidaat

Alustama peaks vist küsimusest, kes oli Oskar Loorits. Lühidalt öeldes oli ta juba lõppeva sajandi välja- paistvamaid folkloriste, Eesti Rahva- luule Arhiivi (ERA) rajaja ning esimene juhataja. Samas peab tunnis- tama, et Looritsal oli nõ. raske ise- loom, kes oli pidevalt tülis kolleegide, organisatsioonide ja institutsiooni- dega, kaitstes kõigiti ERA teaduslikku tähtsust ja tähendust. Peale selle oli Loorits ka innukas publitsist, kelle kirjutiste hulk on aukartust ärata- v. Tema peateoseks on, kodumaal okupatsioonistaail keelatud ja seetõttu ka vähe tuntud, *Grundzüge des estnischen Volkslaubens I-III*, mis on mammutlik nii mahult (591+490+690=1771 lk.) kui ka käsitletud materjali hulgal ja ulatu- selt. Seda ongi nimetatud eesti rahva- luule piiblik.

Oma peateose kokkuvõttes on Loorits, toetudes rahvapsühholoogia analüüsile, visandanud eestlase (*resp.* soomeugrilase) iseloomu võrdlevalt nn. aaria iseloomuga. Samu seis- kohti, täiendatud ajalooliste, majan- duslike ja sotsiaalsete teguritega, esitab ta ka oma publitsistlikes raamatutes "Eestluse elujõud" (1951), "Pagulaskodude kasvatus- muresid" (1953) ja "Eesti ajaloo põhiprobleemid" (1955). Eestlase iseloomu probleem ilmub tema kirjutistesse juba 30ndatel aastatel. Järgnevalt tutvustangi kokkuvõtvalt Looritsa vastavaid seisukohti.

Loorits rõhutas esimesena, et soomeugrilased olid **metsarahvas**. Mets aga jätab oma elanikesse jälje: mets eksitab, varjab perspektiive, kaotab avarustunde ja suurejoone- lisuse. Sellest johtub kannatlikkus, visadus, pikameelsus, aga ka loogika- puudus, vimm ja vaikimine. Mets teeb küll umbusklikuks, ent arendab tunde- elu ja ajendab fantaasiaerksust, mis võib põhjustada elamise kahestumise

tegelikkuseks ja kujutlusmaailmaks. Mets arendab intuitsiooni, rütmi- tunnet ja sellest tulenevat musikaal- sust. Metsaelu aga ei võimaldanud ühiskondlikku liigendust ja jaotumist sotsiaalsetesse gruppidesse. Elati eraldi, perede kaupa. Mets eraldas ja võõrandas, temas võrsus partikula- rism, separatism, detsentralisatsioon (mitte individualism). Sellest ka põhjus, et poliitika pole olnud ega ole ka nüüd meie tugevaid külgi. Mets on niisiis eestlase iseloomus arenda- nud nii positiivseid kui negatiivseid tahke.

Läänemere äärde jõudnud, asusid soomeugrilased germaanlastega suhtlema. Loorits seob selle pronksi- ajaga ning esimese suure murranguga meie vaimuelus ja kultuuris. See murrang avaldus üleminekus põllun- dusele ja toimus mõistagi küllalt pika aja vältel, tuues kaasa muutuse just **sotsiaalses** elus: metsakultuuri ase- mele astus talupoja-, külakultuur. Meie vanimad kultuurtaimed on Looritsa väitel naeris, nisu, oder, vanim leiutis rehi ja vanimad pühad (pööripäevi märkivad) sivistud ja talvisted. Usundis tõi see kaasa surnute matmise (hiljem põletamise) senise õhkmatuse* asemel.

Teisenes suhtumine surnusse, koolnut hakati kartma. Maa ehitati üles nõ. sugukondliku organisatsioo- nina, mille aluseks oli küla moodustav suurpere. Külad liitusid leppega (kihl) kihelkondadeks ja viimased maakon- dadeks. Naabrite eeskujust hoolimata riiki ei taotletud. Tähtis oli perekond, mitte isik. See ilmneb usundiski - loodusvaimud on rajatud perekond- likule printsiiobile - isad-emad-lapsed (vrd. kasvõi Shakespeare "Suveöö unenägu", haldjate kuningas Oberon ja kuninganna Titania). Ainult germaanipärastel veevaimudel koh- tame kuningat, kes läänemere- soomlastel oli vaid kaaskonna sõjaline

juht. Mõisted **isand**, **vanem** taandu- vad perekonnale. Sotsiaalsed kohus- tused rahvausus peaaegu ei kajastu. Maalinnadest=linnustest on muisten- deid erakordselt vähe, ainult nn. Kalevipoja sängid.

Läänemeresoome (eesti) ja aaria vaimuse erisus avaldub ilmekalt suhtumises **võõrasse**. Meil on võõras veel nüüdki samatähenduslik **külalisega**; läänes on võõras vaenlane, kes tuleb kas hävitada või alistada. Läänele omane sõja idealiseerimine ja kange- lase austus on läänemeresoomlastel mõeldamatu. Vastandades soome- ugrilist monismi ja aarialikku dua- lismi, rõhutab Loorits soomeugrilaste võrdsuse põhimõtet ja kooselu loodusega. Loodusjõude antropo- morfiseeriti lähtuvalt perekonnast. Selles kattuvad soomeugrilaste, arktiliste hõimude ja hiinlaste aru- saamad - nende sotsiaalne ja usun- diline maailmavaade toetub loomis- tungile, taotlemata võimu või jõudu. Elu aluseks pole valitsemine, vaid sigitamine. Soomeugrilaste ideaaliks pole sotsiaalne püramiid seisuste ja klassidega, vaid **võrdne heaolu kõigile**. Ka kultuses lähtutakse vastastikusest võrdsusest - ohverda- takse, saamaks vastuteenet. Säilinud palved ei osuta hirmule või alandu- sele, vaid näitavad vaimset osalust.

Eesti šamaan on peaaegu jäljetult kadunud. On jäänud mõned šamanis- mi kajastavad terminid transis oleku kohta, et hing saaks minna (*minestus*) ja astuda kontakti surnu hingega (*vaimustus*), leidmaks nõu ja teateid, või irdhingena otsida kadunud asju, loomi, paremaid jahi- ja kalamaid. Šamaan ei olnud (sotsiaalne, poliiti- line, sõjaline) juht, vaid vaimne mõju- taja, kelle teotsemisväli piirdus arsti- mise, nõustamise ja ennustamisega.

Soomeugrilaste elutunnet iseloo- mustab vajaduste **tagasihoidlikkus ja rahuldumine piskuga**. Õnne ja

* Laip viidi või jäeti metsa (puu otsa rajatud aluscle).

õnnetust ei käsitatud jumala annina ega sotsiaalse karistuseks. Muidugi on aegade jooksul tunginud soomeugri rahvahinge germaanlaste dualismi, kuid näiteks polaarsus jumalkurat on ikka veel põhimõtteliselt võõras. Ürgne monism kajastub veel rahva eetikas. Õigus ja õiglus on meil veel lahutamatud (Kaval-Hansu pettusel põhinevad lood on hilislaenuid). Autunne seostub puhtusega nii kõnes kui teos; häbi seevastu mustuse ja räpasusega.

Mets ja põhjamaaine ilm on kujundanud soomeugrilaste väärtusteadvuses mitmeid tahke. Talvised toidumured ja mahajäetusetunne õpetasid säästmist ja ütehoidmist kuni teadliku koöperatsioonini. Võimetusetunne looduse ees süvendas kannatlikkust ja tunnustavat suhtumist kaasolevusse. Talv ei olnud igas mõttes vaenlane, vaid ka sõber ja abimees - *talv teeb sillad soode pääle, madalate maade pääle*. Soomeugrilastele oli omane pariteetsus, millega kaasnes respekt erisuste ees - *igal linnul ise viis, igal mehel oma meel*. Eesti sotsiaaleetika kuldreegel avaldub vanasõnas: *ela ise ja lase teistel kah elada!* Selline mõtteviis viib paratamatult demokraatiani. Relatiivsuse tunnetamisest johtub aga ühiskondlik lõtvus. Kuna puuduvad kindlad normid, reeglid ja nõuded, siis on nõrk ka sotsiaal-poliitiline struktuur. Nii-suguse täpsuse ja viimistluse nagu näiteks lääne ja altai rahvastel, pole soomeugri seadusandlus jõudnud. See piirdus ebamäärase, üldsuunitlust andva tavaõigusega, mille tõlgendajateks olid vanemad - hõimuvaimsust esindav kollektiiv, kelle otsus ei olnud niivõrd karistus kui küsimuse reguleerimine kõigi huvides. Karistuse ideoloogia on hilisem ja laenuid. Eesti muistendites esinev motiiv, viljavarga pea otsast kündmine, tuleb Lüübeki õigusest, mis hakkas Tallinas 1257. aastal kehtima.

Metsamõõ on olnud alus võimukale personalismile, mida omakorda on karastanud kaks loodusjõudu: tuli ja tuul. Ent ühtki loodusjõudu pole soomeugrilased jumalaks tõstnud. Oleks vale näha personalismis toonitatud individualismi, rõhutab Loorits.

Vastupidi, ühiskondliku elu vormitus sunnib peale tõdemuse, et soomeugrilastel oli indiviidil nii sotsiaalselt kui eetilisel väike tähtsus. Oluline faktor oli pere, sugukond, hõim, mis hoidis kontinuiteeti kuni ärkamisajani (Looritsal rahvuslik renessanss). Eestis kaotas see oma tähenduse alles 19. sajandil ja asendus osalt lausa haiglase individualismiga.

Muistne võitlus ei olnud fanaatiline ususõda, vaid poliitiline vabadussõda. Oluline on see, et meid vallutati (1227) ja maeti nõ. vaimujää alla siis, kui läänes algas selle jää murenemine (trubaduuriuule, Parzival, islandi saagad, *Magna Charta* 1215, parlament Inglismaal 1265, Pariisi ülikool u. 1200).

Orjusaeg arendas meie eeldusi vastassuunaliste äärmusteni. Poliitiline meelusus spetsialiseerus passiivseks vastupanuks. Eksploateerimine arendas õiglustunde põikpäise kompromissituse, laostas rahva eetika. Eetilis dualismi süvendas viha juhtkonna vastu, kes pikkamööda saksastus. Vaesumine tekitas alamuskompleksi ja üldise närvilisuse kuni dege-

nereerumiseni. Vägivaldne ülemvõim kutsus esile orjameelsuse, mis on tahtejõu haud. Huumor kibestus irooniaks ja sarkasmiks. Heatahtlikkus moonduks kiusuks ja pahasoovlikkuseks. Baltisakslus on istutanud meisse "kahjustamise nõiduse", mille aluseks on tees: *kui mul ei lähe hästi, ärgu mingu ka teistel!* Ehk Hugo Raudsepa sõnastuses: *otseku kreissaega tõmbab südamet, kui näed, kuidas teisel hästi läheb*. Valitses moonakavaim, mille aluseks on enesesäilitamisinstinkt.

Orjaaeg on meie elutunnet mürgitanud valelikkuse, silmakirjalikkuse, viha ja tigiduse, salakavaluse ja kahjurõõmuga. Kuid need pole meie rahvahinge olemuslikud. Näiteks ei tundnud eestlased enne orjastamist nagu indiaanlased enne valgetele alistumist sõna ega mõistet *kade* (laen germaani keeltest, nagu ka *varas*, *hoor*, *pardik*). Kõige kadedamad maailmas on semi ja aaria hõimud. Mõisamiljöö moonduks algsest positiivne jonn meelekindluse tähenduses negatiivseks põikpäisuseks. Haiglase äärmuseni paisub orjaajal kalduvus imaginaarsusesse, mis on sisuliselt

ISESEISVUSLASTE KIRJAVARA

5

Oskar Loorits

EESTLUSE ELUJÕUD

KIRJASTUS „TÕRVIK“ 1951

kompensatsiooni otsimine kujutlusest (näiteks rahvalaul "Oleks minu olemine" jt., samuti rahvajuttude mitmed motiivid). Süveneb juba viikingiajast pärinev sisemine lõhestatus - ühelt poolt trots ja jonn, teiselt poolt pugemine ja lipitsemine. Orjaaeg kitsendas silmapiiri, maailm taandus kodukihelkonnaks.

Üllatav on Looritsa järelendus, et eestlased ja soomlased suutsid vastu panna järjekindlale ümberrahvastamisele ja jõudsid iseseisvuseni germaani vere ja vaimu osa tõttu läänemeresoomlastes, mis andis aktiivsust, organiseerimisvõimet, initsiatiivi ja iseteadlikku uhkust (*Grundzüge...* III, lk. 475). Germaani veri lähtub Looritsa arvates germaanlaste-meeste püasustusest viikingiajal Virumaal, hoidmaks oma valduses nn. idateed. Ühenduses eelnimetatuga tõstab Loorits eriti esile eesti naisi. Naised olid soomeugrilaste seas meestega võrdsed, kuid seisundilt olu-

lisemadki - naine säilitas toidutagavara, naine kandis ja vahendas pärimusi, naise hoole all kasvasid lapsed. Need olid naised, kes germaanlastega abielludes need ümberrahvastasid ja kogukonnaga liitsid. Naised kandsid orjaajal laulutraditsiooni. Sestap pole imestada, et kunstluuleski mängivad tähtsat osa naised. Kas pole siis nii, et igal ajajärgul on meil olnud juhtiv naisluuletaja: Koidula, Haava, Under, Alver, Vaarandi, Kareva. Tänapäevase poetessi võivad lugejad juba ise nimetada.

Looritsa järgi on eesti vaimsus ja kultuurilooming üle elanud kolm suurt murrangut: 1) Uurali läänemeresoomlaste lülitumine lääne kultuurimaailma; 2) läänemeresoomlaste formaalne kristianiseerimine, millega kaasnes vallutus ja orjastamine; 3) rahvuslik renessanss XIX sajandil, mis kestab senini. Viimases murrangus osundab Loorits kahte suunda. Esiteks:

maagiline mõtteviis taandub igal pool loogilise ees, impressionistlik-meditaeriv elutunne asendub enast maksma panemise tungiga; sugukondlik-kollektiivne vaimsus transformeerub vastupidiseks ekstreemsuseks - individualismiks ja egoismiks; alamuskompleksist lähtuvad opositsioonilisus, salakavalus, tüli- ja kättemaksumõte, simuleerimine (orjade järglased esinevad aadlikuna paljastades igal sammul oma tõusikkuse). Ühed näevad selles degeneratsiooni, teised imetlevad vitaalsust. Tegelikult oli rahvas orjuse tõttu varjusurmas, millest ta tollel murranguajal ärkas tugeva ja kangekaelsena. Teiseks: primitiivne võimuusk, mis tavaliselt modifitseerub jumalauseks, arenes meil edasi omapäraseks kultuurisuks. XIX sajandi teine pool on eripärane kultuuri ja hariduse apoteos, kultuuris ja hariduses otsitakse kompensatsiooni või ühendumist jumaliku (kui teised rahvad otsivad seda poliitikast). Vaevalt orjusest vabanenud rahvas, saanud maa omanikuks, hakkab kirglikult õppima, lugema, kirjutama, luuletama, uurima. Rahvas jäädvustab paberil oma rahvakultuuri ja osaleb tervisest ja kulust hoolimata - kultuuriloomingus (seeltsid, koolid, teatrid, eesti rahvamuusika). Domineerib idealism, ehkki tasakaalustajaks materialism: nälgiijate heaks ohverdatakse suuremaid summasid kui näiteks misjoni toetuseks, olgugi et viimase taga oli võimas kirik.

Eesti rahvahinge on vorminud ümbritsev looduslik, majanduslik ja ühiskondlik miljöö, mis läbi aegade andnud meie olemusse neli ladestust: 1) soomeugriline metsamiljöö ja talve kultuur, millel on tugev seos põhja ja ida rahvastega; 2) läänemeresoomelik talupojakultuur, mis tähendab meie kodumaa asustamist, merele avanemist; 3) feodaalne orjaaeg, moonakavaimsuse ja vormilise kristianiseerimisega, mis esindab meie olemuse negatiivseid külgi; 4) maarahva ümbersünd eesti rahvaks. Uurali ja aaria maailma vastuolulisus on lõhestanud nii meie rahvahinge teadvuse kui ka alateadvuse, sisemine tasakaal on

SKRIPTER UTGIVNA AV KUNGL. GUSTAV ADOLFS AKADEMIEN 10: 1

OSKAR LOORITS

GRUNDZÜGE DES ESTNISCHEN
VOLKSGLAUBENS

I.

A. B. LUNDEQUISTSKA BOKHANDELN
UPPSALA

EJNAR MUNKSGAARD
KÖPENHAMN

saavutamata. Hingeline kärjstatust iseloomustab meie vaimuelu nii totaalselt, et sellest vabanemist pole lähi-aegadel lootagi (ainult lätlastel on see veel suurem oma aaria aluspõhja ja soomeugrilise pealispinnaga). Segakultuur levitab hõlpsamini negatiivseid kui positiivseid sugemeid - soomeugrilise sallivuse kõrval baltisaksa sallimatust, heatahtlikkuse kõrval kadedat tigidust, leplikkuse asemel jonn. Peame tõstma taas ausse sallivuse ja vastastikuse respekti.

Kokkuvõtvalt leiab Loorits, et eestlase iseloomu kujundavad järgmised jooned: 1) erk loodusetunne, pariteetne suhtumine nii loodusesse kui kaasinimesesse, kannatlikkus, visadus, ettevaatlikkus, kinnisus ja sügav õiglustunne, aga ka algatusvõime, seiklushimu ja kadedus; 2) sügavale juurdunud pere- ja kodutunne, kuid võimukäsituse nõrkus, organisatsiooniline lõtvus, separatism (partikularism), distsipliinierimatus, alamuskompleks ja moonakavaimususe tugevad rudimendid; 3) rütmitunne ja muusikaalsus, meeolotsemine, pagemine kujutlusmaailma teatava kompensatsioonina.

Lähtudes kolmest inimtübist - voluntaristlik teoinimene, ratsionaalne mõistuseinimene ja emotsionaalne fantaasiainimene, arvab Loorits, et eestlaste ja ka teiste soomeugrilaste seas domineerib nimelt kolmas tüüp, kes on õnnelik oma illusioonides või teoretiseeringutes, millel reaaleluga vähe ühist. Sagedane oleval eestlaste hulgas süntees esimese ja kolmanda tüübi vahel, kes osutub väga leidlikuks ja initsiatiivikaks (iseloomustab eesti majandus- ja spordi-mehi). Kõige viljakam oleval süntees teise ja kolmanda tüübi vahel, mida näitab ühelt poolt loojate (luuletajate, kunstnike, teadlaste) suur arv, teiselt poolt rahva osalemine kultuuriloomingus. Väga haruldane on aga esimese ja teise tüübi süntees, mistõttu meil on äärmiselt vähe rahvajuhte, riigimehi, väeülemaid, usukuulutajaid. Pole vist juhus, et meie rahvuslik pidu on laulu-pidu, mitte olümpiaadid, armee paraadid või poliitilised rahvakogunemised (*Grundzüge...* III, 471/2).

Mida sellest arvata? Kõige irriteerivam tundub olevat väide germaanlaste püsiasustusest Virumaal ja eriti veel germaani "vere ja vaimu" otsustavast osast nii passiivses vastupanu ümberrahvustamisele kui ka rahvuslikule ärkamisele. Seda eriti siis, kui asetada kõrvuti soomeugrilaste ja aarialaste vaimulaadi ning elutunde iseloomustused.

Eesti arheoloogid ei ole minu teada leidnud jälgi germaanlaste asualast Eestis, küll aga Lätis. Mõõdunud sajandi lõpul esitatud hüpotees nn. "gooti haudadest" on ammu ümber lükatud, pealegi polnud need Virumaal. Tõsi on, ja Loorits rõhutab seda sageli, et materiaalne kultuur ei võimalda teha ühemõttelisi järeldusi selle kultuuri kandjate etnose kohta. Kuid materiaalne kultuur näitab kultuuri pidevust ja viimane ütleb etnose kohta juba rohkem. Viimase aja antropoloogilistest uurimustest, eriti geeniantropoloogiast, mis lähtub küll enamasti Soome ainesest, teame, et soomlaste (ja eestlaste) geeniline koostis on märksa ligemal läänepoolsetele naabritele kui idapoolsetele hõimurahvastele. Nii oleval soomlastes 85% geene identsed läänepoolsetega ja 15% nn. hõimurahvastege idapoolt. Sellest juhtub on püstitatud juba uus "teooriagi" soomlaste ja küllap siis eestlastegi päritolust ja rändest. Meil on seda "teooriat" tutvustanud ja levitanud professor Ago Künnap. Geeniuurimus otsekui toetaks Looritsa väidet.

Mõistagi on õige kinnitus, et miljöö määrab suuresti ka iseloomu. Aga kas pole õigem arvata, et talupoja eluolu, erinedes oluliselt küttija-kalastaja omast, on kujundanud aastatuhandete vältel läänemeresoomlaste elutunnet ja vaimulaadi ilma germaanlaste vähemalt olulise mõjuta? On kahtlane uskuda, et metsamiljöö mõju on säilinud üle aastatuhandete põlluharijate vaimus ja meelelaadis. See kisuks vägisi vanaks vaidluseks: kumb on olulisem - kas miljöö (+kasvatus) või pärilikkus. Loorits näib uskuvat viimast. Aga kui geenid on juba teised, kuidas sai siis püsida metsakultuuri vaimus? Kas meil on 15% muistset soomeugrilist metsa-

vaimusust (seda juhul, kui eestlaste geenide suhe on samasugune nagu soomlastel)? Ei oska näha ka germaanlastes ainult hitlerlikke "üliinimesi", kelle ideaaliks on sõja ülistamine, vallutamine ja egoistlik eneseigavikustamine.

Kahtlemata on Looritsa eestlase iseloomustus küllalt meeldiv, (et mitte öelda meelitatav). Küllap on siin ka palju õigeid tähelepanekuid, eriti orjajaga seostavas. Kuid tema käsitluses kipub läbi lööma isesugune soomeugri "rassism". Ka välismaised arvustajad (R. T. Christiansen, W. F. Peuckert jt.) kahtlevad uurali ja aaria hinge jäigas vastandamises ning osutavad sotsiaalmajanduslike tegurite vähesele arvestamisele.

Kuidas me Looritsa suurejoonelist skeemi ka ei hindaks, tuleb mõnda, et tegemist on esimese, seejuures järjekindla ja lõpuni viidud käsitlusega eesti iseloomust ja seda kujundanud teguritest. Iseküsimus, kas seda skeemi on võimalik täiendada ja parandada. Kui omaks võtta Looritsa põhiseisukoht soomeugri hinge kohta ja sellega leppida, siis on täiendamine muidugi võimalik. Kui see on vastu võtmatu, siis tuleb luua uus. See aga ei vähenda Looritsa teeneid. Kriitikud on Looritsale ette heitnud liigset fantaasiat. Aga kas sellist käsitlust on ülepea võimalik ilma fantaasiata kirjutada? Igatahes on folkloor kõige laiemas mõttes väga tänuväärne materjal ka rahvapsühholoogia uurimisel.

KASUTATUD KIRJANDUS

- A. Annist, H. Moora. Teos eesti rahvausundi uurimise alalt // Keel ja Kirjandus, 1965, nr. 8, lk. 501-508.
- E. Grundström. Geenit menivät, kieli jäi // Hiidenkivi, 1995, nr. 6, lk. 15.
- M. Korhonen. Uralin tällä ja tuolla puolen // Uralilaiset kansat, Porvoo, Helsinki, Juva, 1991, lk. 20-48.
- O. Loorits. Grundzüge des estnischen Volksglaubens I-III, Lund, 1993.
- H. R. Nevanlinna. Suomalaisten juuret geneettisen merkkiomaisuus-tutkimuksen valossa - Suomen väestön esihistorialliset juuret. Helsinki, 1984, lk. 157-174.

ETTEVÕTLUSE INFOVAJADUSE UURINGUTEST VÄLISMAAL

AIKI TIBAR

TTÜRI teadur

Informatsioonil on ettevõtluses suur tähtsus. Ettevõtte juhtimine on seotud informatsiooni kogumise, töötlemise ja süsteemse kasutamisega otsuste vastuvõtmisel, tegevuse organiseerimisel, tulemuste analüüsimisel ja ettevõtte arendamisel. Infot hangitakse nii formaalsete kui mitteformaalsete kanalite kaudu. Ettevõtluse infokasutuse uuringud on näidanud, et raamatukogu kui formaalne infokanal on ettevõtete infovajaduse rahuldamiseks oluline. Raamatukogu tõhusa infosüsteemi loomine eeldab lugejate olemasoleva ja potentsiaalse infovajaduse väljaselgitamist. Ülevaates käsitletakse ettevõtluse infovajaduse uuringuid, mis on läbi viidud 1980ndatel aastatel Inglismaal, Põhja-Iirimaal ja Soomes.

Sheffieldi Ülikool Inglismaal on korraldanud mitmeid ulatuslikke uurimusi. 1985. a. uuriti tootmisettevõtte infokasutust. Uurimisobjektiks olid 59 firmat Lincolnis, Clevelandis ja Manchesteris, so. piirkonnas, kus ei paikne suuremaid infoasutusi. Intervjuudega koguti palju andmeid infootsingu viisidest. Infovajadust mõjutasid kõige otsesemalt ja tugevalt tootmise iseloom, turu suurus ja tüüp, firma olukord ja suurus, infovajaja individuaalsed kalduvused ja võimed. Tõendusmaterjali vähesuse tõttu ei leidnud kinnitust oletus, et asukoht (vähe infoasutusi) mõjutab informatsiooni hankimist või vastuvõtmist. Kaugus Londonist ei takistanud info hankimist, kuna kõik juhid kasutasid vajaliku info saamiseks telefoni ning isiklike ja ametkondlike sidemeid. Raamatukogu nimetati tähtsa infokanalina harva. Suunav küsitlus siiski näitas, et enamus firmasid kasutas aeg-ajalt lühiajaliste probleemide lahendamiseks majandusraamatukogusid. Ka 1986. a. huvitus Sheffieldi Ülikool ettevõtlusinformatsioonist - viis läbi uurimuse

avalike majandusraamatukogude kasutajatest ja kasutamisest. Andmete kogumiseks intervjueriti ligi 600 inimest Manchesteris, Birminghamis ja Nottinghamis ning analüüsiti 1200 telefonipäringut. Vastupidiselt 1985. a. küsitluse tulemustele selgus, et enamus vastanuist pidas majandusraamatukogusid peamiseks ettevõtlusinfo allikaks oma piirkonnas. Seega oli varasema küsitluse käigus kogutud informatsiooni hulk liiga väike, et teha olulisi üldistusi.

Uuringute põhjal selgitati välja kasutajarihmad, kellele hakati pakuma uusi infoteenuseid. Näiteks Manchesteri Kaubandusraamatukogus seati sisse telefoniteenindus väikefirmade päringutele vastamiseks. Väikefirmadel, kelle omanikud peavad lahendama mitmesuguseid jooksvaid küsimusi, ei ole sageli aega informatsiooni otsida, isegi kui nad teavad, et vajavad seda. Lisaks külastati umbes 800 firmat ja reklaamiti raamatukogu teenuseid. Väikefirmade teenindamise käigus on tekkinud mitmeid probleeme, mida raamatukogu ei ole suutnud lahendada.

Väikefirmadele pakuvad oma teenuseid ka mitmed teised infoteenistused, kuid nendest nõustavatest asutustest erinevalt pakub raamatukogu infoallikaid, mitte ärinõuandeid.

Belfasti Ülikool viis aastatel 1985-1987 läbi uuringu, mis käsitles Põhja-Iirimaa tööstus- ja kaubandusettevõtete infovajadust ja -varustatust.

Uuringu eesmärk oli:

1) saada teada Põhja-Iirimaa raamatukogude ja infoasutuste poolt pakutava informatsiooni (eriti tööstus- ja kaubandusinfo) ulatus ja teatud määral ka kvaliteet;

2) saada teada, mil määral vastab tööstus- ja kaubandusinfoga varustatus tegelikule vajadusele ja nõudlusele;

3) hinnata infovarustatuse ja -tehnoloogia arendamise võimalusi, arvestades hetkeolukorda ja lähitulevikku ning raamatukoguhoidjate, infotöötajate ja infotarbijate seisukohti.

1. etapil koostati raamatukogude ja infoasutuste kataloog, kuna puudus kõikehõlmav infoteenuste tutvustaja.

2. etapil koguti andmeid teenuste kohta, mida pakkusid kataloogis loetletud raamatukogud ja infoasutused. Küsitlus hõlmas järgmisi valdkondi: 1) vahendid, 2) teenindamine, 3) kasutajad, 4) koostöö teiste infoasutustega, 5) asukoht ja selle mõju teenindamisele, 6) infoteeninduse korraldusega seotud probleemid, 7) roll tulevikus.

3. etapil uuriti infotarbijaid tööstuses ja kaubanduses. See oli uurimuse kõige tähtsam ja samas kõige probleemiderohkem etapp. Peamised probleemid tekitavad tegurid olid järgmised: infovajaduse mitmekesisus, suur infoallikate ja võimaluste hulk, sobiva uurimismeetodi valik. Uurimismeetodina kasutati ankeetküsitlust, küsitletutest valiti hiljem 10 firmat intervjuerimiseks. Väljavõtukogumisse võeti 1068 firmat ehk 30 % Põhja-Iirimaa ärikataloogis toodud ettevõtetest. Täidetuna saadi tagasi 372 küsitluslehte ehk 35 %. 51 % vastanud firmadest olid väikefirmad. Uurimus näitas, et teati vähe paljudest infoteenustest, mida pakuvad erinevad asutused, ja mõne selliseid teenuseid pakkuva asutuse olemasolu ei teatud üldse. Selgus, et keskmise suurusega firmad (100-250 töötajat) kasutasid rohkem infoasutusi kui väikefirmad ja väga suured firmad. Suurettevõtete enamikul oli oma infoteenistus, vähestel raamatukogu. 34 % vastanutest kasutas Belfasti Avaliku Raamatukogu majanduskogu, kus on Põhja-Iirimaa suurim ettevõtlusinfo kogu. Edasine uurimine näitas, et üle 1/3 seda raamatukogu nimetanutest kasutas kogu pidevalt.

Otsustati erinevate infoasutuste teenindust koordineerida uurimustulemuste põhjal, et vähendada kasutajate ajakulu jm. kulutusi infootsingul.

Soomes viidi 1985. a. läbi uuring, mis selgitas, kuidas suudavad Soome rahvuslikud ressursiraamatukogud rahuldada ettevõtluse infovajadust. Uuringus osalesid kõik 10 ressursiraamatukogu. Ühe kuu jooksul registreeriti nendes raamatukogudes infopäringud ja dokumentide laenutused. Kõikidest päringutest ja laenutustest langes 26 % Helsingi Tehnikaülikooli Raamatukogu arvele, millest omakorda 61 % olid ettevõtete päringud. Eraldi vaadeldi väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete teenindamist. Helsingi Tehnikaülikooli Raamatukogule esitatud päringutest oli 81 % suuretevetelt ning 19 % väikestelt ja keskmise suurusega ettevõtetest. Kuigi uuring näitas, et väikesed ja keskmise suurusega ettevõtted on üldiselt teadlikud Helsingi Tehnikaülikooli Raamatukogu teenustest, pidas raamatukogu siiski vajalikuks edaspidi oma tegevust nende ettevõtete seas rohkem tutvustada.

Trükiste ja andmebaaside suur arv ettevõtluse kohta tekitab probleeme nii lugejale kui raamatukoguhoidjale. Isegi aktiivne lugeja võib oma huvialal teada ainult väheseid üldtuntud infoallikaid. Esmakordselt raamatukogu kasutaja teab, millist infot ta vajab, kuid ei tea, milline infoallikas võib teda aidata. Potentsiaalne kasutaja ei pruugi teada raamatukogu olemasolu, või et lahendus tema probleemile on olemas avaldatud kujul. Võibolla ei teadvustagi ta, et tema töö- või isiklikud probleemid on informeerituse küsimus.

Infovajaduse ja -kasutuse uuringute põhjal võib teha järgmisi tähelepanekuid:

* infovajadust ja -kasutust peab uurima, lähtudes kasutaja teisest, organisatsioonilisest ja sotsiaalsest keskkonnast. Infovajadus sõltub kasutaja kuulumisest mõnda professionaalsesse või sotsiaalsesse rühma ning tema ees seisva ülesande erinõuetest;

* infovajaduse rahuldamiseks kasutatakse mitmesuguseid formaalseid ja mitteformaalseid kanaleid. Mitteformaalsed kanalid, ka isiklikud kontaktid, on sageli sama tähtsad ja vahel tähtsamadki kui formaalsed kanalid nagu raamatukogud ja *online* andmebaasid;

* infoallika valikut ja kasutamist mõjutavad mitmed tegurid. Uuringud on näidanud, et paljud kasutajarühmad eelistavad kohalikke või lähikonnas asuvaid allikaid. Nende kasutajate jaoks on infoallika võimalikult kiirendatav vahend tähtsam kui saadava info kõrge kvaliteet;

* paljude riikide raamatukogudes pööratakse suurt tähelepanu väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete infoteenindamisele, kuna nendel ettevõtetel on võrreldes suuretevetetega raskem hankida infot erinevatest kanalitest;

* infovajajad ei tea sageli, et vastused nende küsimustele leiduvad raamatukogus. Seepärast on vaja välja selgitada ka potentsiaalsete kasutajate infovajadus ja tutvustada neile raamatukogude teenuseid.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Choo, C. W. Auster, E. Environmental scanning: acquisition and use of information by managers // Annual review of information science and technology. Vol. 28. Medford, N. J., 1993, p. 279-314.
2. Gallimore, A. Marketing a public sector business library: developing a strategy // Journal of Librarianship 20 (1988) 4, p. 235-254.
3. MacNabb, A., Philip, G., Martin, W. J. Information services for industry and commerce in Northern Ireland // ASLIB Proceedings 40 (1988) 7/8, p. 197-205.
4. Okk, U.-R. Tootmismajandus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 1996. 138 lk.
5. Roberts, N., Wilson, T. D. The development of user studies at Sheffield University 1963-1988 // Journal of Librarianship 20 (1988) 4, p. 270-290.
6. Toivonen, A.-L. Document supply to meet the needs of small and medium sized industrial enterprises // IATUL Quarterly 2 (1988) 2, p. 111-114.

Konverentsi "Erialateave ja raamatukogud" ettekandes 1993. aastal tõdesid E. Uverskaja ja T. Markus, et Eestis puudub paljudel erialadel üldbibliograafia täielikult, olematu on ka eesti tehnikabibliograafia. Samas lisasid, et koostatud on küll kollektiivbibliograafiaid ja personaalnimestikke, kuid need ei asenda üldisi erialanimestikke /5, lk. 117/. Kuidas on olukord aga praegu, ja mida võib oodata?

TTÜ raamatukogu, mis on alates 1992. aastast Eesti tehnika keskraamatukogu, peab oma ülesandeks eesti tehnikabibliograafia koostamist. Sellesuunaline tegevus algas juba varem, 1989. aastal, eesti tehnikaartiklite retrospektiivse bibliografeerimisega. 1991. aastal hakati koostama eesti uute tehnika- ja majandusteaduslike artiklite andmebaasi, mida luuakse informatsiooni säilitus- ja otsisüsteemi *Micro-CDS/ISIS* vahenditega /1; 2/.

ISIS pakub loomingulist vabadust, nõudes raamatukogult (bibliograafilt) andmebaasi struktuuri kavandamist. Paindliku süsteemina võimaldab see arvestada kohalikke vajadusi. TTÜri iga andmebaasi struktuur (sisestustöölehed, inventeeritavate väljade valik (registrid e. terminite sõnastikud) ja väljundvormid) sõltub andmebaasi otstarbest ja registreeritavatest teavikutest. Samasse andmebaasi saab sisestada nii raamatu- kui artiklikirjeid ja teha alamvälju kasutamata koond- ja ühendkirjeid. Selleks, aga ka sisestustöölehe käepärasuse huvides, oleme kohati ühte andmesisestusvälja paigutanud mitu andmeüksust ja kasutanud muidki omaalgatuslikke võtteid. Edaspidi, failide ühendamisel (kirjete ülekandmisel) on seetõttu vaja kirjeelemente käsitsi ümber tõsta, tekste kohendada jmt. Iseseisev töö on andnud bibliograafidele hulga

EESTI TEHNIKABIBLIOGRAAFIA JA TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOLI RAAMATUKOGU

HELJE RIIVES

TTÜRi bibliograafiasektor

kogemusi. Ootame huviga võimalust võrrelda ISIS INNOPACiga kui tänapäevasema, kuid rangelt kõike reglementeeriva integreeritud süsteemiga.

Lisaks bibliograafiaandmetele anname kirjetes rahvusvahelisi ja omaloodud infokoode (täiendavaid otsitunnuseid) teaviku (laad, teksti iseloom, ilmutismaa, teksti ja sisukokkuvõtete keel), kirje (sisestaja, kuupäev, kirje alus või kvaliteet) ja TTÜga seotuse (autorluse või sisu poolest, TTÜ aruandluseks vajalikud näitajad jm.) kohta.

TEHNIKA ÜLDBIBLIOGRAAFIA

Loetleme TTÜRis ja TPÜ infoteaduste osakonnas loodud eesti tehnikaalase üldbibliograafia vahendid ajalises järgnevuses.

1. Tähestikuline nimestik "Eesti tehnikaraamat 1918-1940", TPedI üliõpilase M. Rahkema diplomitöö 1970. aastast (598 kirjet).

2. Perfokartoteek "Eesti tehnikaraamat 1804-1940", koostatud TTÜRis 1980ndatel aastatel M. Rahkema nimestiku alusel. Valikut on täiendatud "Eesti raamatute üldnimestiku" jt. üldbibliograafia vahendite abil. 1984. a. sisaldas kartoteek 700, nüüd 900 kaarti.

3. Eesti tehnikaartiklid 1918-1944. TTÜR alustas nende bibliografeerimist 1989. aastal, kui mainitud perioodi ajakirjad ja kogumikud tehti kõigile kättesaadavaks, kuid nende sisu kohta puudusid trükimistekstid. Taotleme artiklite võimalikult täielikku valikut ja arvestame oma töös ka rahvaraamatukogu lugejaga. Töö otstarbekuses leidis esialgu kahtlejaid: kas ja kellele on TTÜRis koostatavat vana tehnikabibliograafiat üldse vaja. Saab ju tehnikaatikleid otsida ka RRI ja

KMARi universaalse sisu ning põhjalike kirjetega üldkartoteekidest. Alustada tuli tollal, meie bibliograafide jaoks arvutieelsel ajal, käsitsi, pastapliiatsiga. Ja jätkame samamoodi ka praegu, sest "tänu" nõukogudeaegsetele "kogupuhastustele" puudub TTÜRis enamik läbivaadatavatest allikatest, ja suurem osa tööst tuleb teha teiste raamatukogude lugemissaalides. Iga bibliograaf mõistab, mida see tähendab töökorralduse, -jõudluse, abivahendite käepärasuse jmt. seisukohalt. Täna on töökartoteegis umbes 8000 kirjet. Aastate 1936-1940 osas on töö lõpule viidud, käsil on ajavahemik 1928-1935. Selle aasta oktoobris hakati kogunenud kirjeid sisestama andmebaasi "Eesti tehnikaartiklid 1918-1944" (TEHN), mis võimaldab otsinguid kirje andmete, liigi (omaloodud liigitus), teksti iseloomu ja allika tüübi järgi.

4. Jooksev tehnika- ja majandusteaduste analüütiline referaat-andmebaas *Estonian Technology and Economics (ETE)*, alustatud TTÜRis 1991. aastal /8/, sisaldab praegu 1300 inglise, saksa või prantsuse keelse tekstiga (või kokkuvõttega) teadusartikli kirjet koos sisukokkuvõtte tekstiga. Andmebaas on kättesaadav kasutajaliidese abil TTÜ arvutivõrgus *Heurisko*. Raamatukogu soovib osaleda ETEga ka rahvusvahelises infovahetuses, mis saab teoks, kui ETE lülitatakse Helsingi Tehnikaülikooli poolt väljaantavasse CD-ROM andmebaasi TENTTU.

5. Ulatusliku retrospektiivbibliograafia andmebaasi "Eesti tehnikakirjandus 1772-1940" koostas *Pro-Cite* vahendite abil TPÜ õppejõud Sirje Virkus /7/. Selle raamatu ja artiklikirjete arv ületab 4000 kirje. Aastatest 1800-1940 on kirjeldatud eestikeelsed trükis ilmunud ning paljundatud raamatud, brošüürid ja

pisitrükised, sh. ka ametlikud väljaanded. "Artiklitena on andmebaasi lülitatud iseseisva pealkirjaga tehnikaalased kirjutised ajalehtedest, ajakirjadest ja kalendrilisadest kuni 1860. aastani... Alates 1861. aastast kuni 1918. aastani on andmebaasi lülitatud vaid tehnikakirjutised kalendrilisadest kui sisult kaalukamad. Kokku on andmebaasis 201 tehnikaalast artiklit" /7, lk. 101/. S. Virkuse koostatud andmebaas ja TTÜRi andmebaas TEHN täiendavad teineteist teavikute valiku poolest.

TTÜ BIBLIOGRAAFIA

Selles vallas on TTÜRil pikad traditsioonid, enne 1990ndaid aastaid keskendutigi bibliograafiatöös TTÜle. Loodud on TTÜ publikatsioonide, bibliograafia, ajaloo, TTÜ ajalehe jm. kartoteegid kogumahuga rohkem kui 70 000 kaarti. Trükis on avaldatud mitu kollektiivbibliograafia nimestikku (sh. TTÜ väitekirjadest 1945-1972) ning aastatel 1975-1991 11 personaalnimestikku Eesti tuntud tehnikateadlaste kohta.

TTÜ publikatsioonid on osa Eesti tehnikakirjandusest ja endiselt TTÜRi kõige mahukam bibliografeerimisobjekt. Sii kuuluvad TTÜ väljaanded, neis avaldatud artiklid (alates 1990. aastast ka ülikooliväliste autorite omad), mujal Eestis ja välismaal avaldatud TTÜ töötajate kirjutised ning TTÜ väitekirjad.

Järgnevalt loetleme olulisemad 1990ndatel aastatel loodud kollektiivbibliograafia vahendid.

1. Andmebaas "TTÜ publikatsioonid" (PUBL), loodud 1991, sisaldab praegu ligi 6000 kirjet. Andmebaasi täiendamisel oleme püüdnud kaasata publikatsioonide autoreid, lisainfot saame ka institutide aastaaruannetest. Kõiki teavikuid, eriti välismaiseid, ei õnnestu

de visu läbi vaadata. Kirjepõhimõtted tuli ise luua, kuna ei jõudnud ära oodata Eesti ühtseid reegleid. Ka Lääne reeglites ei saanud alati abi, sest need pakuvad kohati vastukäivaid lahendusi ja lähevad paljustki vaikides mööda. Eriti suur oli määramatus analüütilise kirje osas. Andmebaasi on kasutatud TTÜ publikatsioonide valikuliste aastanimestike (1994. a. - 560 kirjet, 1995. a. - 870 kirjet) ettevalmistamiseks ja avaldamiseks TTÜ aastaraamatutes. Eesti Teadusfondile esitasime väljavõttelise kogumi, ca 1000 kirjet, ülekantuna *dBase* 'i. Instituutidele pakume nende publikatsioonide aastanimestikke, vormistatuna aastaaruandluse nõuete kohaselt.

2. **TTÜ retrospektiivse bibliograafiaga** tegeleme praegu minimaalselt, ainult bibliograafiavahendite süsteemi terviklikkuse huvides. Sisestanud andmebaasi PUBL kõigi TTÜ väljaannete (toimetiste, õppevahendite, kogumike jm. raamatute) kirjed, saame TTÜ trükiste arhiivkogu arvutikataloogi.

3. Andmebaasi "TTÜ Toimetised 1937-1944" (TOIM) koostasime 1992./93. aastal. Selle alusel on võimalik avaldada toimetiste koondregister ning -sisukord.

KUIDAS EDASI?

Teadusliku keskraamatukogu ülesanne on informatsiooni töötlemine, analüüsimine ja levitamine oma ainevaldkonna teavikute ja andmebaaside kohta. See on ühelt poolt maailmainfo vahendamine Eestisse, teiselt poolt kodumaise info igakülgne töötlemine. Viimane tähendaks TTÜRile TTÜ bibliograafia kõrval kogu eesti tehnikakirjandust hõlmavate bibliograafiavahendite koostamist.

Retrospektiivne tehnikabibliograafia koostamine peaks olema täielikult TTÜRi ülesanne. Mida täpsemalt teha, sõltub nõudlusest, otstarbekusest ja vahenditest. Uue töö võtame käsile pärast eelmise (praegu tehnikaartiklid 1918-1944) lõpuleviimist. Arvestame, et retrospektiiv-

otsingutel võivad head üldbibliograafiavahendid (E. Annuse juhtimisel koostatav retrospektiivne rahvusbibliograafia, Raamatukroonika, Artiklite ja Retsensioonide Kroonika, üldkartoteegid) teatud määral korvata erialabibliograafia lünklikkuse /3/. Teadusalati on see muidugi erinev, kuid näiteks varasemaid tehnikateavikuid vajatakse suhteliselt harva.

Kuidas toimida aga jooksva bibliograafiaga? TTÜRis on kolleegid, kes pooldavad põhimõtet koostada oma majas kogu eesti tehnikakirjanduse bibliograafia. Sama soovitab ka A. Valmas /6/. Täielikkuse taotlus on ahvatlev, kuid eeldab sundeksemplari olemasolu ja tööjõudu raamatukogus ning tähendaks RRI rahvusbibliograafia osakonna töö kordamist tehnikakirjanduse osas. Kui iga bibliograafiakeskus püstitaks sama eesmärgi, tähendaks see kõigi allikate (eestikeelse perioodika statistika kohaselt ilmus näiteks 1994. aastal 245 ajakirja ja 152 ajalehte /4, lk. 19/) mitmekordset läbilappamist, igas keskkuses oma eriala(de) seisukohalt. Allikate läbivaatamine on aga aeganõudvam kui neist leitud ühe kitsa eriala (meie puhul tehnikateaduste) teavikute kirjeldamine. Küll on aga mõeldav TTÜRis bibliografeerida raamatukokku saabunud eesti tehnikaajakirjade ja -kogumike (liigid 60, 62, 64/69) artiklid.

Kui Eestis otsustatakse hakata jooksvat rahvusbibliograafiat koostama kõigi sundeksemplari saavate bibliograafiakeskuste osavõtul ning töö jaotatakse ainevaldkondade ja allikate (kirjastused, Eesti/välismaa, konkreetsete jadaväljaanded jm.) järgi, võiks TTÜR bibliografeerida TTÜ väljaanded, eesti tehnika ja selle piiralade jadaväljaanded, Eesti tehnikaalased kogumikud ning ülikooli autorite välispublikatsioonid.

Loomulikult jätkab TTÜR jooksvat referaatandmebaasi ETE ja TTÜ bibliograafiat.

Praegu ei oska aga täpselt ette näha kõiki neid muudatusi bibliograafiatöö korralduses ja sisus, mida toovad

INNOPACi, (Eesti täiendustega) USMARCI, eestikeelsete UDK tabelite ja eesti märksõnatesauruse kasutuselevõtmine ning arvutivõrgu rajamine lähiaastatel.

KIRJANDUS

1. Järs, J. Micro-CDS/ISIS : avatud, paindlik ja odav lahendus // Raamatukogu (1994) 2, lk. 10-11.

2. Järs, J. Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu infosüsteem : ülevaade olukorrast ja arenduskavast // Eesti Rahvusraamatukogu Toimetised. 5 (1995), lk. 105-109.

3. Kaasik, I. Bibliograafiainformatsioon Eesti tehnikakirjandusest // Raamatukogude osa tehnikahariduse ja tehnikauuringute arengus Eestis. Tallinn, 1989, lk. 44-47.

4. Kurm, M. Analüütiliste andmebaaside loomise kogemus Eesti Rahvusraamatukogus // Raamatukogu (1995) 3, lk. 19-21.

5. Uverskaja, E., Markus, T. Eriala-bibliograafia erialateabe süsteemis // Eesti Rahvusraamatukogu Toimetised. 5 (1995), lk. 115-121.

6. Valmas, A. TTÜ Raamatukogu Eesti tehnikakirjanduse ja tehnikakirjanduse bibliograafia keskuseks // Raamatukogude osa tehnikakirjanduse ja tehnikauuringute arengus Eestis. Tallinn, 1989. Lk. 43-44.

7. Virkus, S. Tehnikakirjanduse andmebaasi realiseerimise võimalusi personaalarvutit // Eesti Rahvusraamatukogu Toimetised. 5 (1995), lk. 98-04.

8. Vörk, M. Development of ETE database // The Integration of European Technological Libraries : proceedings of the Conference, Tallinn, September 6-7, 1994. Tallinn, 1995. p. 147-149.

EESTI BIBLIOGRAAFIA ASUTIS JA TÄNAPÄEV

MERIKE KIIPUS

Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogu

21. novembril 1921. aastal alustas Tartus tööd Eesti Bibliograafia Asutis - esimene eesti ajakirjanduse üldisele retrospektiivsele analüütilisele bibliograafia spetsialiseerunud asutus Eestis.

Eesti ajakirjanduse sisu püüti bibliograafiliselt avada juba 19. sajandi lõpul. Esialgu kajastus eestiaineline materjal väljaspool Eestit ilmunud erialastes aastanimestikes. Villem Reiman koostas ajalookirjanduse ülevaateid 1894.-1902. aasta kohta Riias ilmunud perioodilisele aastanimestikule *Die livländische Geschichtsliteratur* ning Oskar Kallas saatis 1900-1907 eestikeelset materjali Helsingis ilmunud ajakirja *Finnisch-ugrische Forschungen* erialases aastanimestikus *Bibliographie der finnisch-ugrischen Sprach und Volkskunde* avaldamiseks.

Eestis elavnes rahvusbibliograafia koostamine 20. sajandi algul. 1906. aastal avaldas Jaan Jõgever ajakirjas "Eesti Kirjandus" pealkirja all "Ajakirjandus" kaks nimestikku, mis registreerisid kirjutisi keele, kirjanduse, rahvaluule ja ajaloo alalt. 1913-1915 jätkas samas väljaandes eriala-bibliograafia avaldamist V. Reiman. Kuni 1914. aastani kajastus eesti ajakirjanduse sisu ainult erialastes bibliograafianimestikes.

Villem Ernits ja ajakirjanduse sisu üldine bibliograafia

1911. aastal käis Villem Ernits Helsingis, kus tutvus ülikooli raamatukogu ajakirjanduse sisu bibliograafiliste kartoteekidega. Tal tekkis mõte algatada sama asja ka Eestis. 1914 otsustas Eesti Rahva Muuseumi, "Noor-Eesti" Raamatukogude Korralduse Osakonna ja Eesti Üliõpilaste Seltsi Kodumaa Tundmaõppimise Osakonna ümber koondunud üliõpilaste ringkond asuda eesti ajakirjanduse sisu üldise bibliograafia koostamisele. Töökava ja meetodika töötas

välja V. Ernits, konsultantidena osalesid O. Kallas, M. J. Eisen, G. Suits, J. Aavik, V. Reiman, V. Grünthal, J. Tõnisson, L. Neumann, P. Põld, H. Koppel ja A. Eisenschmidt. Meetodilist konsultatsiooni saadi Soomest mag. E. Saarimaalt. 1500 eksemplaris ilmuv trükk, kus selgitati bibliograafia vajalikkust ja meetodikat ning toodi kirjutiste korraldamise kava. Ajalehed loodeti bibliografeerida 2-3 aastaga, arvestusega, et umbes 300st üliõpilasest igakuks pühendab bibliograafia vähemalt 20 tundi ning kirjutab tunnis 20 kaarti. Plaan oli aga liialt utoopiline. 1914. aasta suvel tehtigi algust "Postimehe" sisu avamisega, kuid töö katkes juba järgmise aasta algul. Ainult ühiskondlikus korras ei olnud võimalik nii suurt ettevõtmist jätkata. 1915. aasta märtsis taheti Eesti Kirjanduse Seltsi Kodumaa Tundmaõppimise Toimkonna ja EÜSi Kodumaa Tundmaõppimise Osakonna ühisel koosolekul asutada erikapital ajakirjanduse sisu bibliografeerimise tarbeks, kuid maailmasõja tõttu katkes seegi algatus.

Eesti Bibliograafia Asutise loomine

Pärast sõda elavnes koduloo uurimine Eesti Kirjanduse Seltsis, Eesti Rahva Muuseumis ning Tartu Ülikoolis. ERMi Arhiivraamatukogu mahukas perioodikakogu oli vaja uurijatele kättesaadavaks teha. 1920. aastal moodustati EKSi, ERMi ja TÜ esindajaist (igast 2 liiget) Asutav Bibliograafia Komisjon, kes koostas rajatava asutuse töökava ja esitas selle vabariigi valitsusele. Uue asutuse põhikirja koostamisel osalesid Udo Ivask, Friedrich Puksoo ja Jakob Muide. Plaanitseti luua kõiki bibliograafiatöid ühendav keskus Eestis, mille ülesanneteks seati: a) Eestis ja väljaspool Eestit eesti ja teistes keeltes ilmunud Eesti-aineliste trükiste bibliografeerimine; b) töötulemuste

kättesaadavaks tegemine uurijaile kas käsikirjaliste kataloogidena või trükis avaldamisega; c) bibliograafia eriküsimuste teaduslik uurimine ja populariseerimine.

Organiseerijailt nõudis uue asutuse loomine tõsiseid jõupingutusi. Mõtet küll toetati, kuid teostuseks oli vaja raha. Alles 1921. aasta sügisel õnnestus saada valitsuselt toetust. **21. novembril alustas tööd Eesti Bibliograafia Asutis (EBA), mille juhatajaks määrati ERMi Arhiivraamatukogu juhataja Jakob Muide. Esimese bibliograafina võeti ametisse Oskar Urgart, hilisem EBA juhataja (1923-1940). Töö sisuliseks juhtimiseks moodustati ERMi, EKSi ja TÜ esindajatest (igast 2 liiget) Eesti Bibliograafia Komisjon, mille esimeheks valiti Johannes Voldemar Veski. 1934. aastal muudeti komisjon kolleegiumiks ning 1935-1940 oli selle esimees Friedrich Puksoo. Komisjoni ja kolleegiumi liikmete hulka on kuulunud Valter Anderson, Richard Antik, Edgar Eisenschmidt, Richard Kleis, Hans Kruus, Harri Moora, Otto Liiv, Ferdinand Linnus ja Karl Eduard Sööt.**

Ajakirjanduse sisu avamine EBAs

Esialgsete plaanide kohaselt pidi EBAs saama Eesti bibliograafia keskasutus. Tegelikult piirduti eestikeelse ajakirjanduse sisu retrospektiivse üldise bibliograafia koostamisega, mis jäigi EBA ainukeseks tööloiguks. Praegu teeb seda Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogu bibliograafiaosakond. Pärast mõningaid kaalutlusi võeti Udo Ivaski soovitusel ja Jakob Muide toetusel kirjade liigitamise aluseks rahvusvaheline kümnendliigitussüsteem (UDK). Bibliografeerimist alustati 19. sajandi ajakirjandusest ("Perno Postimees", "Sakala", "Tartu Eesti Seitung", "Tallinna Söber", "Valgus", "Postimees" jt.). Registreeriti eesti-

aineline materjal, ka sõnumid. 1923 hakati bibliografeerima 20. sajandi alguse ajalehti ja ajakirju. 1927 asuti iseseisvusaegsete ajalehtede bibliografeerimisele uute põhimõtete järgi (registreeriti ainult artiklid ning sõnumid jäeti kõrvale). 1929. aastal püüti avada ajakirjandust jooksvalt, kuid katse ei õnnestunud.

Asutuse algaastail tuli ette tõsised raskusi, sest ajakirjanduse analüütilise bibliograafia koostamine oli Eestis täiesti uus ala ning teadmised ja kogemused omandati alles töö käigus. EKS muretses küll asutuse töötajatele töötasu ning ERM tasus ruumide rendi ja teiste kulude eest, kuid ainelist raskustega tuli võidelda pidevalt, sest riik kärpis EKSi poolt küsitud toetussummat. Raha saamiseks pöördui nii Kultuurkapitali Nõukogu, Ajakirjanduse Sihtkapitali Valitsuse kui ka riigivanema poole. Eriti kriitiline oli olukord 1929. aastal, kui asutuse töö seiskus terveks novembrikuuks. Kriitilist seisundit iseloomustas ilmekalt asutuse juhi Oskar Urgarti artikkel "Bibliograafia Asutis tegevuse lõpetamise eel" ("Postimees" 1929, 16. okt.), kus ta selgitas, et kogu senine kaheksa aasta töö lendab tuulde, kui hoitakse kokku vajamineva summa arvelt. Lõpuks raha siiski saadi ning bibliografeerimist jätkati. 1931 loobus EKS vahetalitusest

toetuste hankimisel ning ainult Kultuurkapitali toetus võimaldas EBA töö edasise jätkumise.

Tol ajal olenes toetuse saamine peamiselt bibliografeeritud aastakäikude arvust. Arvestada tuli ka toetajate soove nii ajalehtede-ajakirjade nimetuste kui ka ilmumisperioodi valikul. Sageli tehti etteheiteid, et töö kulgeb aeglaselt. Etteheited ja ettepanekud olid tihti ebakompetentsed, millest ka oskamatus arvestada tööks kuluvat aega. Asutuse eksisteerimise nimel loobuti EBA 20. sajandi ajakirjanduse registreerimisel ammendavuse põhimõttest ning artikleid bibliografeeriti hoopis hõredamalt. Nagu on näidanud pikaajaline töö lugejatega, pole see ennast õigustanud.

15. detsembril 1932 muudeti EBA sihtasutise Eesti Rahva Muuseumerialustel töötavaks osakonnaks. Töötajate arv vähenes 3-4 inimesele. Majanduslik olukord paranes veidi, sest Kultuurkapitalilt hakati saama otsest toetust. Kultuurkapitalile tuli igal aastal esitada toetuspalveid raha eraldamiseks ning anda aru tehtud tööst. 1933 võeti vastu EBA kodukord, milles määratleti suhted ERMiga. 1934 muudeti Bibliograafia Komisjon kolleegiumiks, kus olid lisaks senistele asutustele (ERM, TÜ, EKS) esindatud Õpetatud Eesti Selts,

TÜ Raamatukogu ja ERMi Arhiivraamatukogu (kõigist asutustest 1 liige). 1938 kavatses Haridusministeerium anda ÕESis tehtavad bibliograafiatööd EBA teha ning F. Puksoo, R. Antik ja O. Urgart pidid välja töötama vastavad ettepanekud. 30. aprillil 1940 esitatigi need kolleegiumile, kuid kava teostada ei jõutud, sest ERM riigistati.

Hoolimata pisikesest koosseisust (3-7 inimest) suudeti EBAs bibliografeerida umbes 25 % ilmunud eestikeelsest ajakirjandusest. Kõige täielikumalt töötati läbi 19. sajand - ca 75 % väljaannetest. Bibliograafilisi kaarte kirjutati kokku 865 000, neist viimistleti ja paigutati kartoteekidesse 565 000. Paarikümne aasta jooksul kujunesid välja rikkalikud kartoteegid: isiku-, koha- ja süstemaatiline kartoteek, mis on tänaseni olnud väärtuslikuks allikmaterjaliks.

Hinnatav on EBA tegevus pseudonüümika vallas. Juba 1924. aastal hakati koguma psedonüüme. Ajakirjanduses avaldatud üleskutsede reageerisid E. Vilde, A. Kitzberg, F. Tuglas jt. Kogutud andmestik oli aluseks Kirjandusmuuseumi päevil loodud pseudonüümikartoteegile. Oluline oli ka 1929. aasta jooksu bibliograafia koostamise katse. Samuti alustati EBAs baltisaksa ajakirjanduse bibliografeerimist. Avati *Inlandi* 1836-1846 aastakäikude sisu.

1. novembril 1940 muudeti EBA Kirjandusmuuseumi bibliograafiaosakonnaks. Alates 1965. aastast kuulub osakond Arhiivraamatukogu koosseisu. Bibliograafiaosakonna ülesanne on jätkata EBAs alustatud ajakirjanduse sisu retrospektiivse bibliograafia koostamist, kuid põhimõtteid on veidi muudetud. Registreeritakse nii artikleid kui sõnumeid ning iga kirje annoteeritakse. Metoodika töötas välja Endel Annus. Liigitamine toimub UDK tabelite järgi, mida Ilse Hamburg on kohandanud eesti ajakirjanduse analüütilise bibliograafiakartoteegi jaoks. Koosseis on endiselt väike - praegu on ametis 5 bibliograafi. Kuigi EBA järeltulija põhitöö on olnud eesti ajakirjanduse üldise retrospektiivse

EBA asukoht 1924-1940 Vanemuise (Aia) t. 42

Oskar Urgart (1900-1953)
EBA juhataja aastatel 1923-1940

Jakob Muide (1865-1942)
EBA juhataja aastatel 1921-1923

analüütilise bibliograafia koostamine, saadi sellega tõsisemalt tegelema hakata alles 1963. aastal. Üldise bibliograafia vajalikkuse küsimus tõstati I raamatuteaduse konverentsil (1961), kus Virve Adamson pidas vastava ettekande. Puhkes üleriiklik poleemika, mille tulemusel jätkati universaalse bibliograafia koostamist Arhiivraamatukogu bibliograafiaosakonnas. Osakonna koosseis on olnud alati väike, kuid põhitöö kõrvalt on tegeldud ka muuga. Herbert Laidvee koostas aastakümnete jooksul personaalbibliograafiaid. Trükis ilmusid

“Kalevipoja” bibliograafia (1964), Lydia Koidula bibliograafia (1971), Fr. R. Kreutzwaldi bibliograafia (1978), ja C. R. Jakobsoni bibliograafia (1991). Alli Madise koostas baltica ajakirjanduse nimetuste bibliograafiaid, mis on aluseks ETARi väljaandele *Eestis ilmunud saksa-, vene- ja muukeelne perioodika 1675-1940* (1993). August Palm ja Meelik Kahu tegelesid pseudonüümikaga. Viimaselt ilmus kaks trükist: *Väljaspool Eestit ilmunud eestikeelse töölis- ja nõukogude trükisõna pseudonüümide sõnastik (1905-1940)* (1978) ja *Eesti*

psedonüümide leksikon. 1. kd. Eesti-keelsed raamatud ja perioodika aastaist 1821-1900 (1991). Lisaks on avaldatud raamatuteaduslikke ning ajakirjanduse ja bibliograafia ajalugu käsitlevaid uurimusi ja artikleid (August Palm, Meelik Kahu, Ilse Hamburg, Virve Adamson). Aegade jooksul on koostatud erialabibliograafiaid, kuid alates 1975. aastast bibliografeeritakse ainult kuni 1944. aastani ilmunud eesti ajalehti ja ajakirju. Täielikult on avatud Eestis ja väljaspool Eestit ilmunud töölisajakirjanduse sisu. Lõpetatud on “Päevalehe” bibliografeerimine ning jätkatakse 20ndate aastate lõpu ja saksa-aegse “Postimehe” läbitöötamist. Tänapäeva seisuga on teatrefondi üldsuurus 2,1 miljonit ühikut. Teavet võib saada isikute, teemade ja Eesti kohanimede järgi.

**Osakond on avatud
tööpäeviti kell 9. 00-17. 00
Aadress: Vanemuise 42**

Alates 1968. aastast koostatakse ajakirjanduse analüütilist retrospektiivset bibliograafiat ka Eesti Rahvusraamatukogu rahvusbibliograafia osakonnas. Kasutusel on ühtne metoodika ning bibliografeeritavad väljaanded ei kattu. Rahvusraamatukogu on meile saatnud bibliografeeritud ajakirjade nimestikke, et ka Lõuna-Eesti lugejaskonnale oleks see info hõlpsasti kättesaadav.

Nagu EBA ajalugu on näidanud, ei ole väikese tööjõu hulga ning ebakindla majandusliku olukorra juures võimalik teha suuri plaane, sest neid ei saa realiseerida. Ka praegu on kahjuks niisugune periood. Tähtis on, et just üldine bibliograafia oleks koostatud võimalikult täielikult, kuna selle järele on nõudlus kõige suurem.

Oktoobris ilmus Rahvusraamatukogu kulu ja kirjadega väljaanne *Analüütiliselt bibliografeeritud eesti ajakirjandus. Nimestik seisuga 1. 04. 1996*, milles kajastub Eesti Kirjandusmuuseumis, Eesti Rahvusraamatukogus ja Teaduste Akadeemia Raamatukogus tehtud töö. Nimestikku võib saada RRist ja EKMist.

EBA töötajad 1925. a.

FERMAADID HENDRIK KRUMMI NOOTIDEL

URVE AULIS

Kui laulja oma aarias silmapaistvalt kaunile või kõrgel noodil viivituse teeb, nimetatakse seda fermaadiks (☹). Kui raamatukogus pilk tähelepanuväärsel noodil peatuma jääb, tekivad siingi "fermaadid".

1995. aasta jõulude ajal andis Katrin Karisma Eesti Rahvusraamatukogule üle Hendrik Krummi arhiivi, mis sisaldab heliplaate, kava- ja müürileti, ajalehelõikeid, fotosid, esinemispäevikuid ja 670 nooti, alates rahvalauludest kuni ooperiklaviirideni. Need annavad palju mõtlemisainet.

Õbluke noot Lõkovi aaria N. Rimski-Korsakovi ooperist "Tsaarimõrja" viib meid H. Krummi lauljate algusesse. Lõkov oli "Estonia" koorilaulja ja Tallinna Konservatooriumi esimese kursuse üliõpilase esimene ooperiosa. Asjaosaline pajatab: "Dirigent Priit Nigula abita poleks mina solistiksa saanud. Ta lihtsalt võttis käest kinni, viis su proovisaali, mängis partii ette, küsis, kas meeldib, ning ütles, et teeme selle osa." H. Krumm ise sellest osatäitmisest vaimustatud ei olnud, mäletab, et ajas erutusest sõnad segamini. Kriitika oli range ent lootusrikas.

Konservatooriumi lõpuks (1963) oli edasiminekuks nii suur, et Hendrik Krumm ja Urve Tauts tulid eksamietendusele välja G. Bizet'i "Carmeniga".

"Jose oli väga huvitav ülesanne. Olulist rolli mängis seegi, et olime kõik väga noored ja tegime ka ansamblitega pingsat tööd. Viimase vaatuse lavastasime koguni Urvega kahepeale - viis päeva enne esietendust polnud ooperi üks keskmisemaid episoodide üldse lavastatud, ning ega siis muud, kui läksime proovisaali ja kujundasime selle ise." Arvustaja V. Kivilo tõdes: "Võib tõeliselt rõõmutada, et meil H. Krummi näol on olemas nii lootustandev tenorilaulja." Oma kontserdipäevikus pole lootustandev tenorilaulja enesega veel kaugeletki rahul: "Osa alles roheline, tarvis korralikult sisse laulda, vokaal-

selt kulminatsioonid välja tuua." Publikule meeldis - 2 aasta jooksul anti 45 etendust täissaalidele.

Visa Saaremaa poiss rühkis edasi, talle usaldati järjest raskemaid osi, lõpuks kangelastenor Radames G. Verdi "Aidas". Just siis, kui tundus, et see osa hakkab häälele liiga tegema, oli H. Krummil õnne pääseda "La Scalasse" stažeerima, pärast sõda Eestist esimesena. Hooaegadel 1965-1967 täiendas ta end Milanos koos V. Atlantovi, M. Magomajevi, V. Noreika ja M. Biešuga. Lätlane Virgilius Noreika kinkis sõbrale Itaalia päevade mälestuseks Ricci "Variationi-cadenze tradizioni", alla kirjutas itaaliapäraselt Virgilio.

Margarita Voites meenutab H. Krummi võidukat naasmist õppereisilt: "Mäletan tema gastrolli "Vane-muises" pärast Itaaliast tagasitulekut, kui ta laulis "Traviatas" itaalia keeles. Saal oli puupüsti täis, kõik tulid värsket "itaallast" vaatama. Koor jäi niimoodi ammulisui kuulama, et läks isegi sassi. /.../ Alati oli pidupäev, kui Hendrikuga laulda sai. Ma lausa ootasin neid etendusi, millal tema kaasa tegi. Hendrikust õhkus tohutut vitaalsust ja soojust, peale selle on ta suurepärase artist, laulis väga kindlalt ja hästi. Ta oli tõeline mees, hea ja kindel oli temaga laval olla. Läks alati mänguga kaasa, oli nii armastav ja õm..."

Kui lööme lahti G. Verdi "Trubaduuri" klaviiri, avaneb esileht kuupäevade, esinemispaikade ja kaasolistide loeteluga: 30. dets. 1967 Tallinn..., Minsk, Taškent, Kiiev, Riia, Moskva, Odessa, Belgrad, Budapest, Sofia..., 9. jaan. 1981 Tallinn, koos kuulsa Irina Arhipovaga.

Manricona sai H. Krumm alles näidata, mida ta võib: laulda *stretta*'t alghelistikus C-duuris ja võtta lõpus vabalt fermaadiga "do" üle kogu koori ja orkestri. "Estonia" külalisesinemistel Moskvas 1972 tuli *stretta*'t publiku nõudmisel korrata ja

etenduse lõppedes kestis aplaus paar-kümmend minutit. Arvustaja V. Ivanov kirjutab: "Manrico partii tema esituses on täiuslik. Hää, välimus, võlu, mehisus aitavad artistil luua harukordselt väljendusrikka rüütlitrubaduuri kuju. /.../ Hendrik Krumm on väljapaistev laulja, kellele on antud kaunis hää, kes valdab meisterlikult fraseerimist, kel on pikk hingamine, ent kes on oma talendi hoolikas peremees. Siit ongi pärit selle tenori harvaesinev stabiilsus."

Edu saatis Manricot kõigil neil 140 korral, mil H. Krumm teda laulis, kusjuures poolsada korda väga erinevatel külalislavadel.

Esimest korda välismaale, Helsingisse pääses H. Krumm 1968. aastal, et laulda koos poolatar S. Woytowici ja prantslase G. Souzayga H. Berlioz'i "Fausti needmist". "Materjal oli täiesti uus. Partii tuli omandada prantsuse keeles ja üldse tegin selleks ülesastumiseks erakordselt palju tööd. Dramaatilise legendi ilu on ebatavaline - Berlioz'i "Fausti needmise" romantilisus tundub mulle kuidagi eriti plastiline ja peen. /.../ Selline muusika ülendab," nentis eesti solist.

1971. a. sõitis H. Krumm RAMiga kontserdireisile Itaaliasse, et Napolis San Carlo teatris Stravinski-pidustustel "Kuningas Oidipust" ette kanda. Oidipusega on seotud omad mälestused: "Kui hakkasin õppima /.../, siis tundus see helikeele ja rütmi poolest väga keerukas, nõudis palju jõudu ja aega. Kuna muusikaliselt dramaturgialt sügav teos on tulvil kontsertratsiooni ja fantaasiat, sain raskustest hõlpsamini jagu ning Oidipus kuulub minu lemmikute hulka."

Järgnesid reisid "Praha kevadele", Rumeeniasse, Bulgaariasse, Jugoslaaviasse, Hiinasse, Türgisse, USAsse, Kanadasse, Jaapanisse. Muidugi ei sujunud asi võitluseta. Liiduvabariikide solistidel tuli võimaluse saamise eest õige kõrgel tasandil kõva häält teha. H. Krumm argade killast ei olnud ja suu peale kukkunud ka mitte.

Loomeinimesele on ilma ja inimes-
tega kokkupuutumine eluliselt vaja-
lik. "On interpreete, kellelt olen saa-
nud sügava elamuse, olnud öö läbi
üleval ja mõelnud... Selline on Arhi-
pova näiteks "Trubaduuri", mida
oleme koos laulnud nii Moskvas kui
Tallinnas," tunnistas meie esitenor.

"Vapustava ja siiani lummava
mulje jättis koosmusitseerimine sil-
mapaistva Kanada lauljatar **Therese
Stratasega** 1963. aastal **G. Puccini**
"Boheemis". Tema oli meie Mimi-
dega võrreldes nagu öö ja päev ning
me olime kõik segamini - Stratase
suhtumine partnereisse ja ülevoolav
elurõõm löid meid, estoonlasi, lausa
tummaks. Hakkavad ju meie Mimid
kohe alguses surema ning sellest on
hirmus kahju."

Itaalia baritoni **Pietro Cappuccilliga**
laulis ta koos Belgradis **G. Verdi**
"Rigolettos". "Umbes kolmveerand
tundi enne etenduse algust hakkas
garderoobide koridorist kostma eru-
tatud hääli ja edasi-tagasi jooksmist

ning kui ma selle peale oma ruumist
väljusin, selgus, et kuulus bariton pol-
nud hotelli ega teatrisse üldse saabu-
nudki. Helistati koju Viini, kus ta sam-
al ajal rahulikult õhtustas - kuna
tal Belgradi lennujaamas kedagi vas-
tas polnud, sõitnud ta Viini tagasi...
Õnneks on Belgradi-Viini vaheline
lennuliiklus väga tihe ning nii istuski
Cappuccilli uuesti lennukisse, saabus
suure hilinemisega, kuid etendus siis-
ki toimus. /.../ Erutus oli algul
muidugi suur, sest ülemaailmse kuul-
susega vastamisi laulda pole igapäe-
vane nähtus... Cappuccilli on eelkõige
vokalist. Hääleaparaadi valdamisel ja
ökonoomsel kasutamisel on ta suur
meister. Ta mängib väga vähe, laulab
aga välja ooperi kogu dramaturgia.
Selles mõttes on ta täielik vastand
tänapäeval nii idealiseeritud näitlevale
ooperilauljale."

Küsimusele, milliseid partiisid ta
ise tahaks laulda, vastas H. Krumm:
"Suur nälg on puhtalt koomiliste
rollide järele... Võib-olla sellepärast

olengi nii kergesti nõustunud esitama
operetiaariaid - häda poleks ju neid
laulda, aga samasugust rõõmu, mis
vahel tahab nagu välja pursata,
igatseks ka ooperisse. Önnistuseks
pean **Donizetti "Rügemendi tütre"**
naivsust ja muusikalist hoogu." Teo
Maiste kiitis: "'Rügemendi tütres" ja
"Müüdnud mõrsjas" tegi ta väga head
koomilised osad. Oli ju Hendrikul
huumorimeelt nagu saarlastel ikka."
G. Donizetti lõbusas klaviiris on laulja
käsi eestikeelsed sõnad peale kirju-
tanud. Ta on väitnud: "Libretode
tõlked on itaalia keelega võrreldes
niivõrd viltu, et olen neid vähemalt
80 % ümber teinud." Sellist loomin-
gulist nootidega ümberkäimist on
mujalgi märgata - kus sõnu paran-
datud, kus ettekandelisi märkusi teh-
tud. Kunstnikukätt tunnistab kos-
tümikavand "Trubaduuri" tagalehel,
Anu Kaalu portreevisand Tšaikovski
romansil "Мы сидели с тобой".

Nootidele ilmuvad autogrammide.
G. Verdi "Reekviemi" lehtedel, mida

Fotol Hendrik Krumm ja Therese Stratas 1963.a.

H. Krumm kümme korda kaasa laulis, on neid õige mitme koosseisu jagu: P. Lilje, E. Klas, V. Dudarova, M. Palm, U. Tauts, L. Andruševica, H. Haenchen...

Autorid kinkisid tipptenorile ettekandelootuses pühendustega noote: E. Aarne "Vikerkaar", G. Podelski "Lauliku kodurand", kaassaarlase Joosep Aaviku "Mõtisklusi talvehommikul", E. Kapi "Minu valu" - käsikirjasoojana. "Suurepärasele lauljale lahkeks mälestuseks" on oma mahuka laulukogumiku kinkinud G. Sviridov.

Sooja käepigistusena mõjuvad maestro A. Arderi ja tema lauljatarist abikaasa M. Rungi poolt kingitud autogrammidega noodid: V. Kapi romantsükkel "Õnnelik päev" autori oma käekirjas pühendusega A. Arderile ja M. Saare seatud "Tuljak" pühendusega M. Rungile - jällegi originaalkäsikiri. Marta Rungi kogust on pärit F. Liszti "20 ausgewählte Lieder" pühendusega ungari dirigendilt ja muusikaproffessorilt Viktor Vaszylt: "Martale tõelise sõbra armastusega, Budapest, 1935. sept. 10." Arderite ja Vaszyde muusikuteperesid sidus ammu aegne sõprus: ungarlane dirigeeris mitmel korral Eestis, Arderid andsid kontserte Ungaris. 1935. aasta õppereisil peatus M. Rungi energilise professori ja tema ooperilauljannast abikaasa kodus, sealt siis see mälestus.

C. Saint-Saensi "Simson ja Delila" klaviiril ilutsev voolujooneline autogramm "Emil Cooper, Odessa, 8. apr. 1901." kerib mõttelõnga kaugele tagasi. See laia haardega dirigent sündis Hersonis 1877, Odessas õppis ta viiulit ja hakkas ooperietendusi juhatama. Kõnesoleva klaviiri dirigendimärkmed seda tunnistavadki. Edasi vihises elukäik nagu tuulepööris Euroopa kuulsamatest ooperikeskustest New Yorgi "Metropolitanini", 1928. aastal põikas Tallinnasse. Meie rahvas jooksis tema kontsertidele tormi.

Jõuame Hendrik Krummi viimaste esinemiseni M. Mussorgski "Hovanštšinas" ja J. Offenbachi "Hoffmanni lugudes". Tiit Tralla imetleb: "Hendrik suutis võita endas ka haiguskuude mure ja laulda vapustavalt oma elu 4 viimast etendust."

Aga on veel terve hulk klaviire, mis jäidki laulmata. Mati Palm meenutab: "Meil oli plaanis võtta kavva (R. Wagneri) "Lohengrin". Algul ta arvas, et laulab, siis loobus. Ta teadis, et see ei ole tema roll. Seegi on professionaalsus. /.../ Meil on olnud andekamaid lauljaid. Võibolla isegi säravamaid. Aga pole olnud nii visa lauljat, nii fantastiliselt ausalt oma tehtavasse suhtuvat."

Punkti ei tule... Jätkuvalle avastusretkele Hendrik Krummi arhiivis Eesti Rahvusraamatukogus, sõbrad!

Fotol: Tiit Kuusik, Margarita Voites, Irina Arhipova, Hendrik Krumm.

1817. aasta jaanuarist ilmus Tallinnas esimene muusikaline nädalaleht Eestis - *Wöchentliche Musikalische Beyträge zum geselligen Vergnügen für's Piano-Forte 1817. Graviert und gedruckt bey D. Heinz in Reval* ("Muusikaline nädalaleht seltskondlikuks meelelahutuseks klaveril 1817. Graveeritud ja trükitud D. Heinzi poolt Tallinnas"). Vaselõikur ja -trükkal D. Heinz siirdus 1815. aastal Peterburist Tallinna, elavdades siin märgatavalt muusikalist tegevust ja nootide kirjastamist. Nimetatud nädalaleht ilmus D. Heinzi väljaandel igal laupäeval. Tänapäevani säilinud eksemplaride põhjal ilmus sellest väljaandest vähemalt 41 numbrit. Neist kümme (numbrid 11, 15, 16, 21, 23, 25, 28, 30, 33, 35) on olemas ETARi baltikaosakonnas. Täielikum komplekt asub aga Tartus Eesti Kirjandusmuuseumis. Heinzi noodikirjastusele tegid kaastööd nii Tallinna kui lähikonna muusikud ja heliloojad /1/. Vase- ja tinalõikur Heinzi töökoda asus Viru tänaval (*Lehmstrasse*) majas nr. 364 /2/. Sealtsamast võis osta ka *Wöchentliche Musikalische Beyträge...* t, nagu seisab kirjas iga numbril lõpus (*zu haben bey D. Heinz in der Lehmstrasse Nr. 364*).

Kuna *Wöchentliche Musikalische Beyträge...* sisaldab ainult noote, siis ei saa seda nimetada ajakirjaks. Väljaande pealkirigi viitab, et seal trükitud klaveripalad on mõeldud mõnusaks koduseks musitseerimiseks. Igasse numbrisse mahub 1-2 küllalt lihtsat ja lühikest pala, peamiselt tantsulugu. Leidub ka paar laulu klaverisaatega, millest ühte on Urve Tauts ka kunagi kontserdil esitanud.

Kodune musitseerimine oli XIX sajandil haritud seltskondades ja kodudes teadaolevalt üsna levinud harrastus. Eriti populaarsed olid ansamblid neljal käel mängimiseks. Vajati ju elavat tantsumuusikat, kuna

ETARI BALTIKAOSAKONNA RAAMATUID

Esimene perioodiline noodiväljaanne Eestis - 180

KAJA TIISEL

nö. konservmuusika puudus. *Wöchentliche Musikalische Beyträge...* sisaldabki mitmesuguseid, ilmselt XIX sajandi moeantantsuviise: poloneese, kadrille, angleese, valsse, ekosseese ja teisi tantse.

Wöchentliche Musikalische Beyträge... jaoks komponeerinud autoreid on üsna raske välja selgitada, kuna väljaandes on märgitud ainult heliloojate eesnime esitähth ning perekonnanime esimene ja viimane täht.

Teadaolevatest autoritest pälvib erilist tähelepanu **Carl Friedrich Karell** (1791-1857) kui esimene autentselt eesti päritolu kutseline muusik, helilooja, orkestrant, muusikaõpetaja, ka Tallinna teatri asemuuskadirektor (*vicemusikdirector*), kelle pärandina on säilinud trükis avaldatud instrumentaalset kunstmuusikat. 1817-1820 pidas ta Pühavaimu kirikus organistiametit /3/. Karelli komponeeritud oli esimene eestlase loodud trükis ilmunud instrumentaalse kunstmuusika noot. Seega ennetas Karell komponistina hilisemaid eesti helikunstnikke tubli

poolsajandi võrra. Tema palade trükkimisele aitas ilmselt kaasa Karelli kui Tallinna teatri asemuuskadirektori tutvus vasetrükkal D. Heinzigiga. Pealegi asus Heinzi noodikirjastus ja vasetrükkikoda kuni 1816. aasta alguseni Pikk tänav 7, kõrvuti Karelli elukohaga /1/. *Wöchentliche Musikalische Beyträge...* kolmes numbris, mida säilitatakse Eesti Kirjandusmuuseumis, on avaldatud neli C. F. Karelli tantsu - kolm ekosseesi ja üks anglees. Nende palade juures on autori nimi lühendatud - *par F. K...l /1/*.

ETARi baltikaosakonnas leiduva kümne numbriga autorite hulgas on kõige produktiivsem keegi *E. H...r*, kes on kirjutanud kuus tantsu, kuid kelle initsiaale ei ole kahjuks õnnestunud avada nagu ka enamuse ülejäänud autorite omi. Tegemist on kahtlemata põhiliselt asjaarmastajatest muusikute ja heliloojatega, keda seetõttu pole teatmeteostes mainitud. Ühe kadrilli autor on näiteks päritolult tartlane, pala juurde on märgitud *par E. W...r à Dorpat*.

Oli aga ka üks rõõmustav leid - **F. Hagen** - ainus autor, kelle perekonnanimi on täielikult ära toodud. Tema kadrill on trükitud *Wöchentliche Musikalische Beyträge...* 30. numbris. Võib üsna kindlalt arvata, et tegemist on C. F. Karelli sõbra F. Ch. Hageniga, kes oli samuti Tallinna Pühavaimu kiriku organistiks 1820.-1826. aastal /3/.

Niisiis oli Eestis juba 180 aastat tagasi olemas perioodiline noodiväljaanne, mis pakkus pidevalt uut muusikat. Võrdväärset sellele on tänapäevalgi raske leida.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Treumann, H. Üks esimesi oli Carl Friedrich Karell // Vanemast raamatukultuuriloost. - Tln.: Eesti Raamat, 1977. - Lk. 103-105.
2. Saha, H. Vana-Tallinna noodikirjandusest. Trükkimine. Kirjastamine. Levitamine. - Tln.: Tallinna Riiklik Tarbekunsti Instituut, 1945. - Lk. 10-11.
3. Saha, H. Muusikaelust vanas Tallinnas. - Tln.: Eesti Raamat, 1972. - Lk. 53.

Eesti rahva-, eriala- ja teadus- ning kooliraamatukogud 1995. aastal

	Rk-de arv	RAAMATUKOGU TÖÖTAJAD											
		Kokku ametis	Ametis	% töötajatest	Raamatukoguhoidjaid								
					Hariduse järgi						Keskharidus		
					Ülikooliharidus			Rakenduskõrgharidus			Keskharidus		
					Kokku	Rkogundus-haridus	Kokku	Rkogundus-haridus	Kokku	Rkogundus-haridus	Kokku	% rk.	
	Kokku	% rk.		Kokku	% rk.		Kokku	% rk.					
Rahvaraamatukogud													
1. Tallinn	27	179	131	73.2	79	65	49.6	9	9	6.9	43	23	17.6
2. Kohtla-Järve	13	72	48	66.7	16	13	27.1	2	2	4.2	29	22	45.8
3. Narva	5	66	42	63.6	22	22	52.4	0	0	0.0	20	19	45.2
4. Pärnu	6	51	39	76.5	21	21	53.8	2	2	5.1	16	9	23.1
5. Sillamäe	2	16	13	81.3	8	8	61.5	0	0	0.0	5	4	30.8
6. Tartu	6	126	92	73.0	59	36	39.1	2	2	2.2	31	17	18.5
7. Harju maakond	62	126	94	74.6	35	23	24.5	0	0	0.0	55	23	24.5
8. Hiiu maakond	10	22	19	86.4	5	5	26.3	0	0	0.0	12	6	31.6
9. Ida-Viru maakond	35	69	53	76.8	11	10	18.9	2	1	1.9	40	20	37.7
10. Jõgeva maakond	31	61	54	88.5	14	8	14.8	1	1	1.9	38	28	51.9
11. Järva maakond	36	66	55	83.3	19	16	29.1	1	1	1.8	35	22	40.0
12. Lääne maakond	24	55	44	80.0	14	8	18.2	0	0	0.0	28	7	15.9
13. Lääne-Viru maakond	43	79	69	87.3	19	15	21.7	0	0	0.0	50	32	46.4
14. Põlva maakond	33	57	49	86.0	9	4	8.2	1	1	2.0	37	21	42.9
15. Pärnu maakond	45	74	63	85.1	20	19	30.2	0	0	0.0	43	19	30.2
16. Rapla maakond	35	68	56	82.4	16	13	23.2	1	1	1.8	38	21	37.5
17. Saare maakond	31	52	49	94.2	15	13	26.5	0	0	0.0	32	26	53.1
18. Tartu maakond	50	75	64	85.3	19	15	23.4	1	1	1.6	43	26	40.6
19. Valga maakond	27	57	46	80.7	8	4	8.7	1	1	2.2	37	20	43.5
20. Viljandi maakond	42	95	73	76.8	18	14	19.2	1	0	0.0	54	35	47.9
21. Võru maakond	41	75	64	85.3	19	18	28.1	0	0	0.0	45	23	35.9
Rahvaraamatukogud kokku	604	1541	1217		446	350		24	22		731	423	
Rahvaraamatukogude keskmine		2.6	2.0	79.0	0.7	0.6	28.8	0.0	0.0	1.8	1.2	0.7	34.8
Eriala- ja teadusraamatukogud													
Rahvusraamatukogu	1	615	447	72.7	342	163	36.5	4	4	0.9	101	10	2.2
* Universaalraamatukogud	2	199	158	79.4	123	98	62.0	13	2	1.3	22	0	0.0
** Ülikooliraamatukogud	6	560	464	82.9	324	102	22.0	32	19	4.1	108	7	1.5
Muud kõrgkooli raamatukogud	13	30	30	100.0	17	17	56.7	2	1	3.3	11	8	26.7
*** Teaduslikud erialaraamatukogud	4	76	54	71.1	42	29	53.7	1	1	1.9	11	5	9.3
Muud erialaraamatukogud	115	172	149	86.6	101	47	31.5	4	1	0.7	42	8	5.4
Eriala- ja teadusraamatukogud kokku	141	1652	1302		949	456		56	28		295	38	
Eriala- ja teadusraamatukogude keskmine		11.7	9.2	78.8	6.7	3.2	35.0	0.4	0.2	2.2	2.1	0.3	2.9

Eesti rahva-, eriala- ja teadus- ning kooliraamatukogud 1995. aastal

	RAAMATUKOGU TÖÖTAJAD												
	Rk-de arv	Raamatukoguhoidjaid											
		Kokku ametis	Ametis	% töötajatest	Hariduse järgi								
					Ülikooliharidus			Rakenduskõrgharidus			Keskharidus		
					Kokku	Rkogundus-haridus	% rk. hoidjatest	Kokku	Rkogundus-haridus	% rk. hoidjatest	Kokku	Rkogundus-haridus	% rk. hoidjatest
Kooliraamatukogud													
1. Tallinn	89	129	129	100.0	77	37	28.7	13	6	4.7	37	11	8.5
2. Kohtla-Järve	11	15	15	100.0	7	4	26.7	1	1	6.7	7	3	20.0
3. Narva	18	26	25	96.2	17	15	60.0	0	0	0.0	8	6	24.0
4. Pärnu	16	20	20	100.0	14	11	55.0	2	0	0.0	4	3	15.0
5. Sillamäe	4	7	7	100.0	1	1	14.3	0	0	0.0	6	2	28.6
6. Tartu	23	28	27	96.4	15	8	29.6	1	1	3.7	10	5	18.5
7. Harju maakond	42	51	50	98.0	26	16	32.0	5	2	4.0	16	5	10.0
8. Hiiu maakond	8	7	7	100.0	2	2	28.6	1	1	14.3	4	0	0.0
9. Ida-Viru maakond	17	22	21	95.5	12	8	38.1	0	0	0.0	9	4	19.0
10. Jõgeva maakond	26	29	29	100.0	12	3	10.3	0	0	0.0	16	3	10.3
11. Järva maakond	23	26	26	100.0	17	6	23.1	3	1	3.8	6	2	7.7
12. Lääne maakond	27	26	26	100.0	10	3	11.5	4	0	0.0	12	4	15.4
13. Lääne-Viru maakond	32	38	38	100.0	13	5	13.2	1	0	0.0	24	3	7.9
14. Põlva maakond	24	29	29	100.0	23	3	10.3	0	0	0.0	6	2	6.9
15. Pärnu maakond	19	19	19	100.0	12	4	21.1	0	0	0.0	7	2	10.5
16. Rapla maakond	25	30	30	100.0	14	4	13.3	1	1	3.3	14	5	16.7
17. Saare maakond	24	24	24	100.0	10	4	16.7	3	1	4.2	11	2	8.3
18. Tartu maakond	25	29	29	100.0	17	6	20.7	1	0	0.0	10	7	24.1
19. Valga maakond	22	27	27	100.0	9	1	3.7	1	0	0.0	16	3	11.1
20. Viljandi maakond	41	45	43	95.6	21	9	20.9	3	2	4.7	18	7	16.3
21. Võru maakond	33	31	31	100.0	12	4	12.9	1	1	3.2	18	5	16.1
Kooliraamatukogud kokku	549	658	652		341	154		41	17		259	84	
Kooliraamatukogude keskmine		1.2	1.2	99.1	0.6	0.3	23.6	0.1	0.0	2.6	0.5	0.2	12.9
Rahva-, eriala- ja teadus- ning koolirk-d kokku	1294	3851	3171		1736	960		121	67		1285	545	
Rahva-, eriala- ja teadus- ning koolirk-de keskmine		3.0	2.5	82.3	1.3	0.7	30.3	0.1	0.1	2.1	1.0	0.4	17.2

Rahva-, eriala- ja teadusraamatukogude näitavud seisuga 31.12.1995.

Kooliraamatukogude näitavud 1995/1996 õ/a kohta (01.09.1995-31.08.1996).

* - ETAR, Kirjandusmuuseumi Arhiivrk.

** - TÜR, TTÜR, TPÜR, EPÜR, TKÜR, EMAR

*** - Eesti Meditsiiniiraamatukogu, Eesti Patendiraamatukogu, Eesti Standardiraamatukogu, Eesti Lasteraamatukogu

Eesti rahva-, eriala- ja teadus- ning kooliraamatukogud 1995. aastal

	RAAMATUKOGU KASUTAMINE			TEAVIKUD aasta lõpul			KULUTUSED (tuhandetes kroonides)			
	Regist-reeritud lugejaid	Külas-tusi	Laenu-tusi	Kokku	Raamatud		Tööjõu-kulud	Komplekteerimiskulud		
					Kokku	% teavi-kutest		Kokku	Ajakirjanduse tellimine	
									Kokku	% komp-kuludest
Rahvaraamatukogud										
1. Tallinn	52315	617974	1913890	1327095	1312351	98.9	4279.1	3338.4	966.3	28.9
2. Kohtla-Järve	15198	163142	589797	452725	444504	98.2	798.2	988.0	440.7	44.6
3. Narva	19309	188192	553694	338101	333483	98.6	1108.3	882.0	164.0	18.6
4. Pärnu	16023	171293	563118	355128	350367	98.7	666.0	592.1	135.2	22.8
5. Sillamäe	5706	57851	134039	94070	93764	99.7	237.0	261.0	68.4	26.2
6. Tartu	37916	404421	1455552	976980	910456	93.2	2906.3	1245.1	225.8	18.1
7. Harju maakond	24147	272966	758979	784222	775445	98.9	1980.6	1533.8	373.3	24.3
8. Hiiu maakond	4264	53745	152794	102543	100039	97.6	454.0	327.0	101.2	30.9
9. Ida-Viru maakond	13191	137102	395228	474072	469084	98.9	1236.9	908.6	282.2	31.1
10. Jõgeva maakond	13396	171930	468410	396996	389622	98.1	1224.6	813.1	194.2	23.9
11. Järva maakond	13940	162110	507506	431023	424218	98.4	1251.1	912.7	223.0	24.4
12. Lääne maakond	8895	85124	251321	328449	323294	98.4	980.7	537.7	139.1	25.9
13. Lääne-Viru maakond	20277	250435	711864	611129	600489	98.3	1797.8	1337.2	266.5	19.9
14. Põlva maakond	12044	133235	372039	351730	344849	98.0	1098.5	772.3	187.2	24.2
15. Pärnu maakond	13738	158241	477699	505257	499886	98.9	1381.0	894.0	230.0	25.7
16. Rapla maakond	12619	136736	379696	402535	396924	98.6	1277.0	701.0	150.0	21.4
17. Saare maakond	12133	135020	330037	318805	313988	98.5	1074.4	593.2	151.8	25.6
18. Tartu maakond	14700	154544	461937	624150	619576	99.3	1428.5	904.6	283.5	31.3
19. Valga maakond	11077	151738	436638	341692	335984	98.3	1135.3	741.0	180.2	24.3
20. Viljandi maakond	21138	238100	735029	632223	625278	98.9	1891.9	1375.5	273.1	19.9
21. Võru maakond	15456	161344	509479	526621	518585	98.5	1503.0	1051.1	230.2	21.9
Rahvaraamatukogud kokku	357482	4005243	12158746	10375546	10182186		29710.2	20709.4	5265.9	
Rahvaraamatukogude keskmine	591.9	6631.2	20130.4	17178.1	16857.9	98.1	49.2	34.3	8.7	25.4
Eriala- ja teadusriik-d										
Rahvusraamatukogu	79337	538700	541681	3384519	1913686	56.5	15964.9	4526.0	0.0	0.0
* Universaalaramatukogud	16346	93267	566615	3556877	2489964	70.0	3692.8	7678.0	5538.0	72.1
** Ülikooliraamatukogud	55384	1210391	2016090	5979037	4147656	69.4	11474.4	13482.7	8754.0	64.9
Muud kõrgkooli raamatukogud	8066	205691	135704	573912	546836	95.3	726.7	564.2	143.1	25.4
*** Teaduslikud eriala-raamatukogud	13420	72503	800228	19252799	382403	2.0	2327.7	1892.5	544.5	28.8
Muud erialaraamatukogud	29091	222788	573017	2393179	1749374	73.1	2557.1	1578.2	719.1	45.6
Eriala- ja teadusraamatu-kogud kokku	201644	2343340	4633335	35140323	11229919		36743.6	29721.6	15698.7	
Eriala- ja teadusraamatu-kogude keskmine	1430.1	16619.4	32860.5	249222.1	79644.8	32.0	260.6	210.8	111.3	52.8

Eesti rahva-, eriala- ja teadus- ning kooliraamatukogud 1995. aastal

	RAAMATUKOGU KASUTAMINE			TEAVIKUD õppeaasta lõpul			KULUTUSED (tuhandetes kroonides)			
	Regist-reeritud lugejaid	Külastusi	Laenusi	Kokku	Raamatud		Tööjõu-kulud	Komplekteerimiskulud		
					Kokku	%teavi-kutest		Kokku	Ajakirjanduse tellimine	
									Kokku	%komp.kuludest
Kooliraamatukogud										
1. Tallinn	63167	1470365	1163279	1504138	1494046	99.3	2891.8	7423.2	196.8	2.7
2. Kohtla-Järve	5915	69398	108188	169320	168256	99.4	273.3	1461.9	64.3	4.4
3. Narva	12575	128314	186435	379999	378153	99.5	663.3	1723.0	43.2	2.5
4. Pärnu	8426	111003	158950	185485	183735	99.1	459.8	545.7	61.2	11.2
5. Sillamäe	2859	34531	59730	49082	48436	98.7	50.4	119.9	1.8	1.5
6. Tartu	12855	138258	159990	296746	293331	98.8	527.6	932.7	82.3	8.8
7. Harju maakond	14210	329814	345524	361747	354737	98.1	934.9	1855.8	152.2	8.2
8. Hiiu maakond	1638	19548	26487	73012	71110	97.4	98.9	163.1	20.4	12.5
9. Ida-Viru maakond	5699	63520	92372	262323	260923	99.5	403.2	433.7	63.7	14.7
10. Jõgeva maakond	4278	56764	68242	164163	162774	99.2	331.5	1137.6	72.6	6.4
11. Järva maakond	5691	108357	84558	238468	237025	99.4	415.4	813.0	58.9	7.2
12. Lääne maakond	5455	58553	77904	184311	182321	98.9	330.7	667.6	72.5	10.9
13. Lääne-Viru maakond	10813	176841	189446	340906	338238	99.2	664.5	2368.0	173.9	7.3
14. Põlva maakond	4605	46699	71474	166501	165118	99.2	380.5	990.0	80.0	8.1
15. Pärnu maakond	4111	40560	65147	129462	127816	98.7	333.7	831.2	61.3	7.4
16. Rapla maakond	5602	71432	92043	179052	176398	98.5	530.0	1281.0	105.0	8.2
17. Saare maakond	5424	40571	59383	113469	111884	98.6	369.9	556.7	78.2	14.0
18. Tartu maakond	6085	91382	94736	232315	230769	99.3	575.3	1318.3	99.2	7.5
19. Valga maakond	5463	68433	88976	200460	199311	99.4	365.6	727.9	60.3	8.3
20. Viljandi maakond	9697	107929	146831	342264	337362	98.6	832.7	1630.5	102.2	6.3
21. Võru maakond	7747	117354	155072	261264	258991	99.1	476.7	1479.2	111.6	7.5
Kooliraamatukogud kokku	202315	3349626	3494767	5834487	5780734	99.1	11909.7	28460.0	1761.5	
Kooliraamatukogude keskmine	368.5	6101.3	6365.7	10627.5	10529.6	99.1	21.7	51.8	3.2	6.2
Rahva-, eriala- ja teadus- ning koolirk-d kokku	761441	9698209	20286848	51350356	27192839		78363.5	78891.0	22726.1	
Rahva-, eriala- ja teadus- ning koolirk-de keskmine	588.4	7494.8	15677.6	39683.4	21014.6	53.0	60.6	61.0	17.6	28.8

Eesti kooliraamatukogud 1995./ 96. õppeaastal

	Raamatu- kogude arv	Teavikuid 31. 08. 1996					Raamatu- kogu- hoidjaid
		Põhikogu	Õpikutekogu	Lugejaid	Laenutusi	Külastusi	
1. Algkooli raamatukogud	36	56 799	55 892	3 984	45 085	41 986	25
2. Põhikooli raamatukogud	231	1 016 999	1 284 797	40 603	564 040	487 466	243
3. Keskkooli raamatukogud	141	2 295 253	2 766 211	80 053	1 586 390	1 199 137	191
4. Gümnaasiumi raamatukogud	78	1 442 250	1 628 289	48 188	954 951	1 395 936	120
5. Õhtukooli raamatukogud	13	44 705	58 415	2 210	9 872	7 356	14
6. Kutseõppeasutuse raamatukogud	45	928 549	361 649	26 076	324 246	212 739	54
7. Huvikooli raamatukogud	5	49 932	10 450	1 201	10 183	5 006	5
KOOLIRAAMATUKOGUD KOKKU	549	5 834 487	6 165 703	202 315	3 494 767	3 349 626	652

Andmed pole täielikud, sest 26 kooliraamatukogu põhinäitarvud olid esitatud puudulikult.

Üllatus raamatukogunduse
huvilistele - oleme uues kohas!

**TEADUSTE AKADEEMIA RAAMATUKOGU
raamatukogunduse kabinet on nüüd
RAAMATUKOGUNDUSE LUGEMISSAAL**

Asume **III** korrusel, perioodika lugemissaali kõrval.
Avatud oleme **esmaspäevast reedeni kell 10-17,**
laupäeviti suletud.

UUENDUS: Koju me enam ei laenuta.

**TEINE BALTI
RAAMATUMESS
BBF '97**

**peetakse Riias
20.- 22. veebruarini 1997**

Osavõtjaid registreeritakse
10. jaanuarini 1997

MEIE LUGEJA

Ajakiri "Raamatukogu" 1996

ENE RIET

1923. aastal jõudis lugejateni raamatukogundusliku ajakirja "Raamatukogu" avanumber. 1000-lise tiraažiga ajakirja väljaandjaks oli Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing. Aastail 1923-1940 ilmus ajakirja 9 aastakäiku, 22 numbrit. 1967. aastal loodi Kreutzwaldi nim. ENSV Riiklik Raamatukogu info- ja metoodikaväljaanne, mis nimetati "Raamatukogu" (RK). Arvati, et uus väljaanne peaks jätkama nii sisuliselt kui järjepidevuse mõttes ajakirja traditsioone. Info- ja metoodikaväljaanne "Raamatukogu" oli raamatukogudes küllalt populaarne. "RK" 1988. aasta lugejauuringu ankeedivastustest võib välja lugeda, et suuremale osale raamatukogutöötajast (esmajoonel külaraamatukoguhoidjaile) oli RK peamiseks eriala-udiste allikaks. 77 % ankeedile vastanuid luges läbi kõik anded. Küsimusele, milline peaks olema RK temaatika, vastas tookord üks ekspertidest: "RK peaks katsuma välja jõuda mõningasest umbunud olekust maailma raamatukogude tänaste küsimuste juurde."

1990. aastast ilmub "Raamatukogu" taas ajakirjana. Seda annavad ühiselt välja Eesti Rahvusraamatukogu ja Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing. 1992. aasta viimasest numbrist suureformaadilise ja 1994. aastast kuus korda aastas, 4-5 trükipoogialise mahuga ilmuv ajakirja teemadering on avardunud. 1992. aastani vaid raamatukogunduslikku (enamasti Eesti-ainelist) sisaldanud ajakiri on hakanud avaldama kirjutisi ka laiemalt kultuuriteemadel: kultuuri üldküsimuste, kirjanduse, raamatuloo, raamatukujunduse, bibliofiilia, pedagoogika, andragoogika, vabahariduse, psühholoogia, kirjastamise jmt. kohta, ja võitnud nii endale ka veidi laiema lugejaskonna.

Uues kujunduses ja formaadis ajakirjanumbri põhiosa moodustavad kirjutised teatud teemal, ühe raamatukogu või raamatukogutüübi kohta. Sillele lisanduvad kitsamad kogu aasta ajakirjanumbreid läbivad rubriigid nagu *habent sua fata libelli*, *Jututuba*, *Arvutiharidus*, *Juristiveerg*. Laiemaid rubriike on ajakirjas kokku 30 - need on raamatukogutüüpide (rahvaraamatukogud, teadusraamatukogud, kooliraamatukogud, jm.) ja raamatukogu sisetöö lõikude (bibliograafia, lugejateenindus, restaureerimine, terminoloogia jm.) kaupa. Igal suuremal rubriigil võib vajadusel olla ka alarubriik. Näiteks *Automatiseerimist* 1996. aastal tervikuna läbi- vaks alarubriigiks on *Arvutiharidus*, milles antakse õpetust elektronposti ja Interneti kasutamiseks. Viie aasta jooksul on ühes rubriigis avaldatud 2-18 artkilit. Ajakirja jaotus rubriikideks on paindlik.

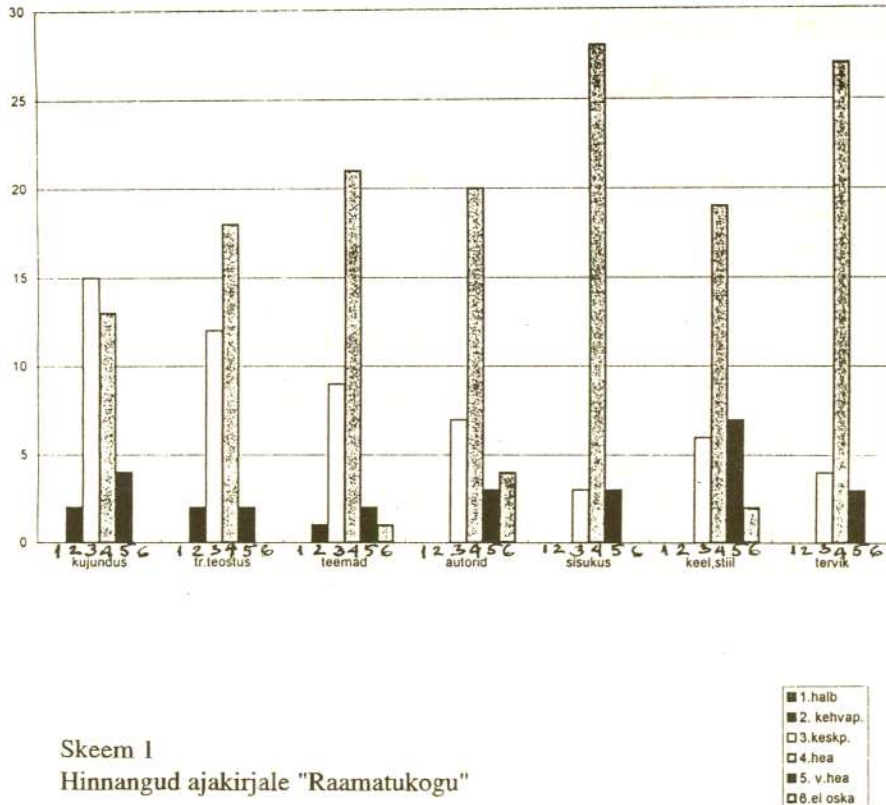
RK avaldab nii teaduslikke kui ülevaateartikleid, kuid kirjutise maht ei tohi ületada 7-8 lehekülge. Vajadusel ja võimalusel on artikleid avaldatud ka läbi mitme numbril. Keskmiselt sisaldab üks anne 20 artiklit. Ajakirjanumber algab avaveeruga, milles raamatukogunduse- ja kultuuriprobleemid arutlevad raamatu ja raamatukogu koha üle arenevas infoühiskonnas. Järgnevad raamatukoguprobleemide käsitletud rubriikide kaupa, seejärel muude kultuuriprobleemide käsitletud. Viimased hõlmavad umbes neljandiku ajakirja mahust. Number lõpeb lühinfo ja reklaamiga. Aastail 1993-1994 koostasime saksa-, inglise- ja venekeelsed resümeeid, 1995. aastast loobusime saksakeelsest. Resümeeid on ainult Eesti-ainelised artiklid ja muud olulisemad kirjutised. Igal aastal ilmuvad väljaandes Tallinna Pedagoogikaülikooli ja Viljandi Kultuurikolledži raamatukogunduse eriala

lõpetanute diplomitööde nimestik ja raamatukogude töötulemuste statistika. Neid on järjepidevalt avaldatud info- ja metoodikaväljaande aegadest saadik. RKs saab vajadusel avaldada vägagi operatiivset infot, sest lühifot ja sõnumeid võime lisada ajakirjanumbrisse ka kujundamise käigus. Trükikojas valmib ajakirja toimetuses kujundatud valmismaketi alusel kahe nädalaga.

Aasta viimase ajakirjanumbriga saavad tellijad ka järgmise aasta kalendri, mis sisaldab kuupäevaliselt tähtsamad sündmused eesti raamatukogunduses. See annab raamatukogudele võimaluse oma tööd paremini kavandada.

1996. aasta augustis palusime oma lugejail vastata ankeedile, mis koosnes 11 küsimusest väljaande kujunduse ja tehnilise teostuse, toimetuse töö, artiklite sisuga rahulolu, temaatilise infovajaduse ja selle rahuldamise ning küsitlute andmete kohta. Saabunud vastuseist kokkuvõtteid tehes võib öelda, et saime kinnitust toimetuskolleegiumi poolt määratletud tulevikusuundadele ja toetust toimetuse tegevusele. Kahjuks saime täidetud ankeete tagasi vähem kui lootsime. Arvestades aga, et vastanute hulgas oli ajakirja lugejaid proportsionaalselt alates ajakirja arenguetappidelt nii aastaist 1964-1969, 1970-1980, 1981-1988, 1989-1992 kui 1993-1996, võime teha vastuste alusel järeldusi ajakirja sisulise ja kujundusliku arengu kohta. Ankeedile vastasid enamasti kõrgema või keskeriharidusega naised.

56 % ankeedile vastanuid loeb läbi kogu ajakirjanumbri, 38 % ainult kirjutised huvipakkuvail teemadel, 6 % vaid mõne üksiku artikli. Toimetuse oma joont ja tegevuskava arvas mõnevõrra tundvat 48 % vastanuid, 44 % oli kindel selle olemasolus. Te-

gevuskavaga üldiselt nõus oli 65 % lugejaist, täiesti nõus 8 %, osaliselt 10 %, "ei tea" vastuseid oli sellele küsimusele kõige rohkem - 12 %. Suur osa vastanuist - 62 % oli ajakirjast loetut saanud mõnikord ka praktilises töös, 25 % sageli ja 13 % harva kasutada.

Hinnangutest ajakirja "Raamatukogu" kujundusele, trükitehnilise teostusele, käsitletavatele teemadele, autorite valikule, artiklite sisukusele, keelele, stiilile ja ajakirjale tervikuna annab ülevaate skeem 1, millest võime teha järelduse, et ajakiri tervikuna on hea (nii arvab 77 % vastanuist), mõnevõrra jätavad soovida vaid keel ja stiil ning trükitehniline teostus. Heaks peeti artiklite sisu, teemade ja autorite valikut. 56 % vastanutest leidis, et kujundus on hea, 31 % - keskpärane ja 10 % - väga hea. Üldine arvamus oli, et ajakiri on viimastel aastatel muutunud paremaks.

Lugejate arvates sobivad ajakirja iseloomustama järgmised sõnad: huvitav, siiras, kohati sügav, kohati pealiskaudne, usaldusväärne, selgesuunaline, uuenduslik ja samas ka alalhoidlik, pigem eluline kui elukaage, mitmekesine, iseseisvust ergutav, mõnus, nüüdisaegne, oma, eri-arvamusi salliv, asjalik ja mõistev, kuid samas ka keskmiselt meelde jääv, korduv ja ümardatud.

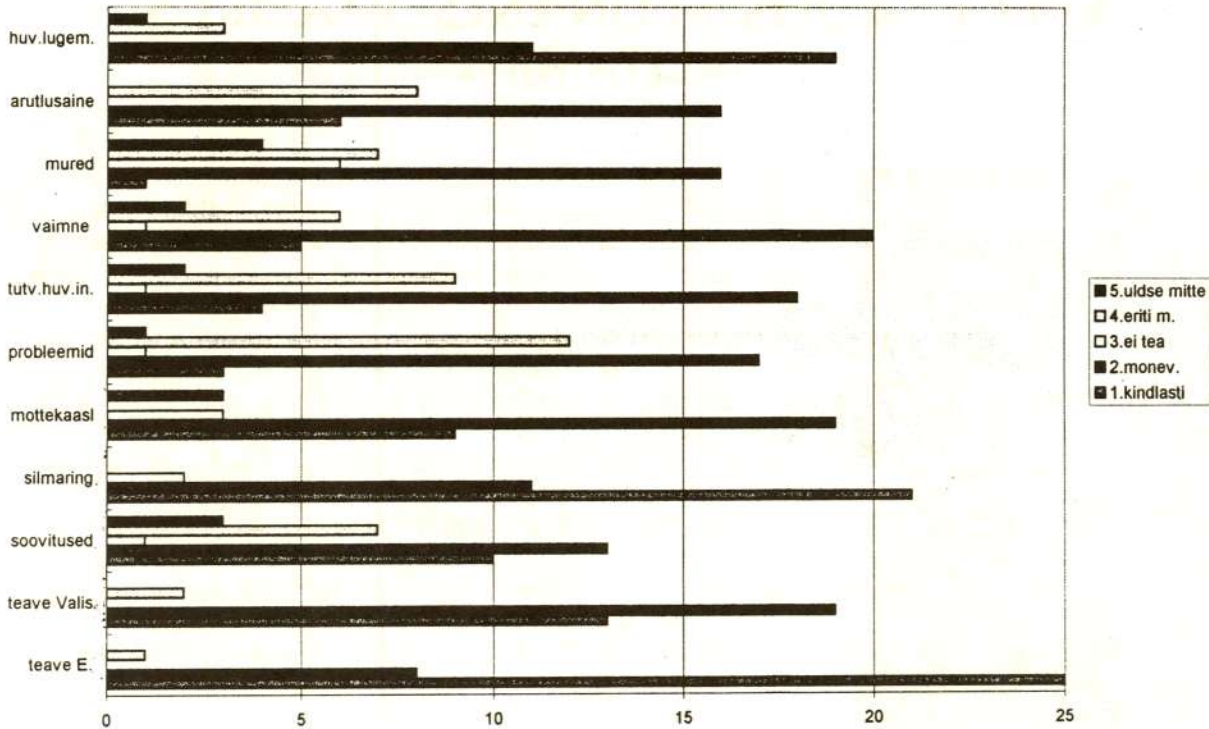
Mida siis ajakiri lugejale tegelikult pakub, selgub ankeedivastustele toetudes skeemilt 2. Kindlasti pakub ta teavet Eesti raamatukogude tegevusest (79 %), tutvustab huvitavaid inimesi (58 %), teavitab raamatukogude tegevusest mujal maailmas (54 %), avardab silmaringi, tugevdab mõttekaaslust (52 %), toob avalikkuse ette teravaid probleeme (48 %), pakub huvitavat lugemist (46 %), annab arutlusainet ja aitab end vaimselt laadida (44 %). Mõnevõrra (39 %)

annab ajakiri tööks vajalikke nõuandeid ja soovitusi. Muredest ja kahtlustest ülesaamiseks aga ajakiri 29 % ankeedile vastanute arvates praegusel kujul eriti tuge ei paku.

Üsna üksmeelselt leiavad lugejad, et ajakirjas peaks olema rohkem probleemartikleid (77 %) ja infot, nagu võime välja lugeda skeemilt 3. Pooled vastanuist ootavad enam töömoodikat ja töökogemusi puudutavate kirjutiste avaldamist, teine pool vastanuist on selles osas rahul paku-tavaga. Konverentsidest ja muudest sündmustest ülevaateid oodatakse üldiselt sama palju. Ettepanekute jaoks jäetud reallugesime soovi leida ajakirjast rohkem kolleegide tutvustamist ja intervjuusid kultuuriinimestega raamatukogude teemal, analüüse ja uurimusi.

Ankeedile vastanud lugejail oli RK-le ka pretensioone. Suurimaks puuduseks peeti ajakirja liiga tagasihoidlikku kujundust. Praeguse värvilise kaanega must-valge ajakirja asemel soovitakse näha läbinisti värvilist väljaannet, mille fotodel peaksid olema enamasti inimesed. Samuti on lugejate arvates ajakirjas tema väikese mahu ja ilmumissageduse tõttu (6 korda aastas mahuga 32-40 lehekülge!) vähe ennetavat infot. Ajakirjale heidetakse ette metropoli-kesksust, maa- ja lasteraamatukogude probleemide liiga vähest käsitlemist, kitsast autorite ringi ja diskussioonide vähesust. Samuti arvatakse, et ajakiri ei rõhuta küllaldaselt raamatukogude tähtsust praeguses kultuuri-situatsioonis ega seisa piisavalt raamatukoguhoidja huvide eest.

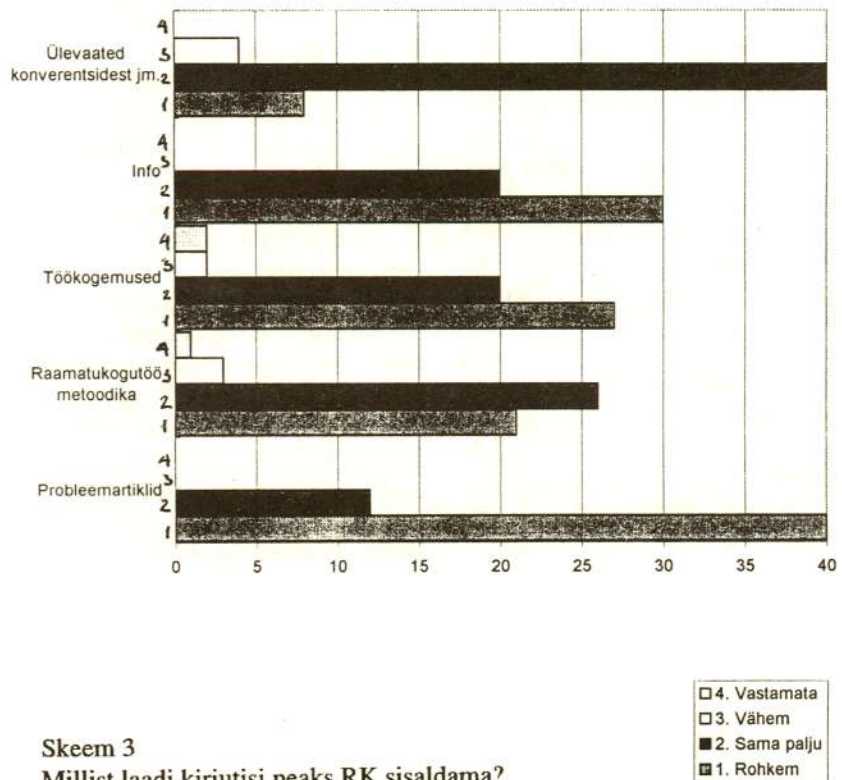
Lugejate huvi äratamiseks peab ajakirjas käsitletav olema ajakohane. Seetõttu sisaldas ankeet ka küsimuse eesti raamatukogunduses hetkel esmajärjekorras lahendamist vajava probleemi kohta. Kõige rohkem tõsteti esile automatiseerimist ja arvutikoolitust (nimetati 221 korral), lisaks raamatukogude materiaalse baasi parandamist, teaduslike keskraamatukogude tööjaotust ja uuele liigitussüsteemile üleminekut. Sama tähtsad

Skeem 2
Mida RK lugejale annab?

on raamatukoguhoidja enesehinnangu ja ametiprestiiži tõstmine, oma probleemide kõrgemal tasemel tõstatamise oskuse arendamine ning võitlus raamatukoguhoidja konkurentsivõimelisema palga eest. Raamatukoguhoidja madala kutseprestiiži üks põhjus ja ühtlasi esmane lahendamist vajav probleem on ankeedile vastanute arvates ka see, et Eesti raamatukoguhoidjate erialakoolitus (nii kõrgharidus kui täiendõpe) ei vasta tänapäeva nõudeile.

Ajakiri "Raamatukogu" on arenen väljaanne, mis muutub pidevalt, arvestab käsitletavate probleemide valikul aja nõuet ning püüab rahuldada võimalikult kõigi lugejate vajadusi. Ajakirja tellitakse - tema tiraaž on jäänud läbi aastate samaks hoolimata hinnatõusust. See näitab, et nii autorid kui lugejad usaldavad oma erialajakirja.

Skeem 3
Millist laadi kirjutisi peaks RK sisaldama?

KÕIGE OLULISEM ON ENESEVÄÄRIKUSE SÄILITAMINE

Midagi pole parata, lugeja tunneb tänast Jututoa külalist ilmselt enam poliitiku kui kirjandusteadlase ja kriitikuna. Ometi on need kaks kutsumust temas sedavõrd põimunud, et ühest rääkides ei pääse ta teisele viitamast. Tehtud tegemisi ja mõeldud mõtteid kokkuvõtvat raamatut "AJAVAHE" alustab ta küll poliitikuna, lõpetab aga esseistina. Vestlema palusin hoopis riigiametniku, Kultuuriministeeriumi kunstide osakonna nõuniku REIN VEIDE-MANNI.

Mind huvitab tõsiselt, kas kultuuriametnik kõlab kuidagi jõulisemalt kui kultuuritöötaja, toimetaja, kriitik? Ja mis asju Te raamatukoguga ajate?

Ma pole mõelnud sellele, kas mu praegune amet on parem või kehvem toimetaja ja kriitiku kohast. See küsimus ei vaeva mind üldse. Minu veendumuse kohaselt ametikoht ja täidetav roll ei tee inimest, vaid inimene annab kohale tähenduse. Kuid ametnikuhinge sündroomioht sunnib valvele, sest me "tekitame" tõesti palju pabereid. Kuni suudan seda teadvustada, pole karta midagi.

Mu ametikohuseks on anda nõu kirjastamis-, kirjandus- ja meediapoliitikas, mis tähendab ühtlasi riikliku dotatsiooni jagamist kultuuriajakirjadele, mitmesuguste projektidele ja uuringutele. Teatud ulatuses ka raamatukogudele, eriti kooliraamatukogudele. Suure osa mu tööajast võtab suhtlemine inimestega. Julgen väita, et olen omal alal asjatundja, minu juurde võib tulla inimene nii tänavalt kui ministerruumi seest. Seega olen jagaja, teiselt poolt ka infokoguja, kirjastus- ja kirjandusülevaate kujundaja, mille alusel valitsus kujundab oma seisukoha kirjanduspoliitikas.

Teatavasti paistab kõrgemalt kaugemale, näiteks Riigikogust! Kuidas tundub aga lähemalt kultuuri tegelik olukord? Kuidas lahendate iseenda jaoks vastuolu, mis valitseb kultuuri ja poliitika, st. vaimu ja võimu vahel?

Praegusel ametikohal on mul tõepoolest võimalus ka poliitikat suunata, kuigi nõunik saab seda teha vaid ametkonnale etteantud raamides. Arvestada tuleb näiteks kultuuriministeeriumi eelarvet. Ma pole truualamlik ametnik, aga oma suhetes valitsuspoliitikaga püüan olla korrektne. Avaliku teenistuse seadus nõuab ametniku lojaalsust ja mul pole kordagi tekkinud tahtmist oma volitusi ületada.

Eelarvamus, et ministeeriumiametniku käes on tähtsate asjade otsustamine, peab ainult poolenisti paika. Ametnikud koostavad küll projekte, neil on valikuvõimalus, otsuseid teeb aga valitsuskoalitsioon ja selle "tööriist" minister. Loomulikult püüan ma ka oma nägemuse kultuuri- ja kirjandusarendist esitada otsustavale tasandile.

Vaadates kultuuripüramiidi alust ja keskosa (seekord tippe kõrvale jättes) vaevab mind tundmus, et eesti kultuuril pole hetkel perspektiivi. Õieti puudub motivatsiooni, sest ükskõik kui suur või väike täna jaotatav rahasumma ja võimalused ka on, erinevus perioodiga, kust me tuleme, on ilmne. Inimest

ajendab kultuuris tegutsema esiteks moraalne keskkond, kus kultuur kuulub tõepoolest esimesena võrdsete hulka, ja teiseks riigipoolne aineeline toetus. Mõlemal juhul on olukord Eestis väga tõsine. Kui kultuuris olemine kujutab endast ainult eksistentsiaalset võitlust, siis kaob perspektiivitunne, rääkimata motivatsioonist. Hinnates kultuuri koteeritust, näeme, et kultuurielu käib - teatrid töötavad, ilmub meeletu hulk raamatuid, avatakse pidevalt näitusi. Aga avalikkuse tähelepanu koondub hoopis päevapoliitikute, rahameeste ja seltskonnategelaste ümber. Ükski eelnimetatutest ei aita, ei saagi aidata, kaasa ühiskonna põhiväärtuste säilimisele. Nad esindavad mööduvust, kultuuriloojad kindlustavad aga püsivuse. Kuidas seda motivatsiooni taastada, ma ei tea. Riigi nurgakiviks peaks igatahes olema integreeriv jõud st. kultuur, sest teised jõuatribuudid (raha, poliitika, omanikuks olemine) tekitavad stressi ja lahutavad meid üksteisest. Kultuur on stiihia ja lõhkuva vabaduse valjastaja. Eesti julgeolek nõuab, et kultuur oleks prioriteetsel kohal Eesti riigi sisekorra ja välispoliitika järel. Kultuur jääb meie ainsaks koduks ja kindluseks ka siis, kui me globaalses võitluses eri jõudude vahel alla jääme. Kuid see on rahvusliku kokkuleppe küsimus. Poliitikuna tahaksin seda arusaama meie teadvuses kinnistada. Kui meil puudub aukartus kultuuri ees, siis pole põhjust oodata ka enesepiiranguid liiklus-, majandus-, poliitilises kultuuris. Jätkub kõigi sõda kõigi vastu nii maanteedel kui Toompeal.

Kuulus 60ndate põlvkond, kellest räägite ka oma viimases raamatus "Ajavahe", on nüüdseks läinud sujuvalt maailmamuutmise teelt maailma asjade seletamisele. Mind häirib, olles aastatelt teile küllalt lähedal, et peate end eriliseks, eetiliseks, üllamaks, arukamaks jne. Kuigi olete üks tolerantsemaid

müüdiloojaid, ei taha Teiegi hästi leppida 10-15 aastat hiljem sündinute maailmavaatelistele muudatustega. Mida ootate aga neilt, kellele raamatu sümboliseeritult pühendate, 80ndatel ilmavalgust näinutelt?

Mulje, et me end eelkäijatest ja järeltulijatest kõrgemale seame, võib tuleneda põlvkonna massiivsusest. Nõnda on kogu maailmas. Sõja ajal ja järel sündinud eaklass (soomlaste väljend) on meil tõesti väga nähtav. See tuleneb aga ühiselt omandatud kogemuse teravusest. Nendel aastatel olid elutingimused kõigil sarnased: elu rajati varemetele, valitses üldisem kitsikus ja vajadus midagi koos parandada, käis võitlus oma vanemate süüga. Järgnevate põlvkondade solidaarsus on olnud märksa hajusam, mis ei tähenda, et meie põlvkonnaga oleksid need protsessid lõppenud. Müüdi loomiseks olid 60ndatele tingimused lihtsalt soodsamad kui enne ja pärast. Näiv üleolek, mis ühele või teisele silma torkab, on ilmselt seotud loomuliku konservatiivsusega. Kõik lapsevanemad tunnetavad ühel hetkel, et kui elu ei lähe edasi nende parema äranägemise järgi, tuleb maailma lõpp. Seda tunnet elatakse läbi maailma algusest saadik. Ma pühendan oma raamatu sümboliseeritult tõepoolest puberteedialistele, neile, kes lõpetavad kohe põhikooli. Sest just nendel lasub Eesti ühiskonna edasiviimise põhivastutus. Aastatel 2010-2025 on nemad parimas loomeas, nagu meie praegu. Minu poolt kaitstud ja võimendatud väärtused pole ettekirjutus, ma lihtsalt lootan, et nad enne hukkamõistmist püüavad mõista. Uskudes kollektiivsesse alateadvusse, arvan, et kui nooremad põlvkonnad tutvuvad meie pürgimuste, kavatsuste ja suhtumisega, avaldub see kord ka neil endis. Pealegi on järjepidevuse hoidmine äärmiselt tähtis, kaasaarvatud konkreetne raamat. Identiteet eeldab entiteeti, seda pole võimalik vahetada. Me ei sündinud tühja auku, vaid elasime, tundsim röömu vaatamata tingimustele, kuhu Eesti ja me ise olime paisatud. Me ei tea ju veel, missugustes tingimustes elavad kord need, kellele me oma sõnumi adresseerime.

Järgnevalt tuletan Teile meelde paariaastatagust poleemikat, kus Te soovisite sisse seada Artur Adsoni moodi moraalil tsensuuri. Kas Teil endise ajakirja toimetajana ei tärkanud mõte - samm edasi ja oht on käes! Enesetsensuur peaks omegi igas mõtleavas peas teiste abitaagi toimima?

Põrgutee on ikka heade kavatsustega sillutatud. Ka minu kavatsusi on tihti väärsti mõistetud ja nad on mu vastu pööranud. Riigikogus töötades ja oma praegusel kohal ajakirjandusega kokku puutudes, tunnistan, et mulle on tõesti südamelähedane intellektuaalne tsensuur, millest 1993. aastal murelikult kirjutas Jaan Kaplinski. Küsimus pole ärakeelamises vaid piiri tunnetamises. Igasuguse harmoonia aluseks on teatavasti mõõt, kriitikuna kasutan sõna *kuldlõige*. Taoline tasakaal kehtib ühiskonnas ka inimeste vahelistes suhetes. Meie suhtlemisvabaduse aste on langenud aga sinnamaani, et institutsionaalset läbikäimist pole vaja enam fikseerida. Elame juba Interneti abil - koduleheküljelt teisele. Viis aastat olen lootnud, et ajakirjandusel kujuneb mõõdu tunne välja ja nad hakkavad seda ise kaitsma. Aga lugejana olen sunnitud tunnistama, et võitluses olemasolu eest laskutakse niisugusele tasandile, kus ei tehta enam vahet keele eri kihtide vahel, kus hakatakse nabast allpool asuva sfääri sõnavara pruukima. Ma olen tõepoolest selle vastu, et kahe inimese intiimsuhete käsitlemisel kasutatakse kogu eesti keele "rikkust", nagu soovitas lugupeetud kolleeg ja andekas inimene Peeter Sauter. Mina igatahes auditooriumi ees esinedes ja elu kirjeldamisel seda barjääri ei suuda ületada. Kui sellest järeldub, et olen moralist, siis teadku see, kes loeb, et mulle on väga tähtis ühiskondlik moraal. Ma ei suru oma põhimõtteid kellelegi peale, igal inimesel on õigus oma moraaliga teha mida tahab, aga ma rõhutan, see ei tohi riivata minu õigust samasugusele vabadusele. Kui minu vabadus ikka ahistab või riivab teist, siis pole tegemist enam vabadusega. Väga oluline on tajuda, et pole olemas absoluutset vabadust - see eksisteerib alati kindla kultuuritraditsiooni piires, sest teisiti me elimineerime selle mõiste. Mu

kurvastuseks kollektiivset omaalgatuslikku tsensuuri pole tekkinud, kuid ma arvan, et mingi eetilise järelvalve olemasolu (nimetagem seda näiteks meediajärelvalve komisjoniks) ei ohusta demokraatiat ega piira meie põhi-seaduslikke õigusi. Pealegi eksisteerivad need ka teistes riikides (Inglismaal, Soomes, Rootsis). Sealsed institutsioonid pole ärakeelamiskohad, kuigi filmides tehakse ka lõikamisi, vaid pigem, kujundlikult väljendudes, kaebusteraamatud või postkastid, kuhu puudutatud inimesed oma arvamuse esitavad. Meil pole aga praegu peale kohtu kuhugi pöörduda. Mis puudutab ohte, siis igal kinnitatud seadusel on oht muutuda kellegi käes jälitamis-, ahistamis- või vägivaldsemisatribuudiks. Eneseregulatsioon peaks toimuma demokraatlikes riikides vägivallata.

Inimesed pelgavad muudatusi ja see olevat terve maailma probleem. Vaid vana, tuttav (ühiskond) rahustab. Nähtavasti hoiab niisugune kartus ka raamatukogutöötajaid oma tegevistest tagasi. Millega rahustaksite aasta lõpus neid, kes arvavad, et elu ei lähe nü küürest edasi kui vaja, ja suurt enamust meie hulgast, kes ei jõua ajaga võidu joosta. Kes ei tea, et kogu maailm tormab lõpu poole...

Raamatukoguhoidja hinnatav konservatiivsus peitub juba tema nimes - hoidja. Kui nad selles, tegelikult püsivas hoidmisjoone säilitamiskatses, tõesti tunnevad, et jäävad elule jalgu, et aeg läheb nendest mööda ja ümbritsev kiirus ärritab, siis ärgu nemad niisugusele tunnede omakorda ärrituse või frustratsiooniga vastaku. Tuleks leida eneseväärikust toetavaid punkte, kas isiklikust elust või seltsielust (ERÜ), miks mitte töösuhetest. **Kõige olulisem on eneseväärikuse säilitamine.** Kultuuritöötajal, sh. raamatukoguhoidjal on võimatu juba oma elukutsest, sageli ka east tingituna kõige kaasa joosta, see võib nad narriks teha. Eneseväärikust on kergem taastada õpiahimulise ja avatud inimesel.

Kes aga arvab, et muudatused pole piisavalt kiired tema ambitsioonide jaoks, siis lootan, et aeg annab ka neile võimaluse vanaks elada.

Juttu ajas Maire Liivamets

VALIK ALLIKAID INTERNETIS

MAI PÕLDAAS

RRi teatme ja infoanalüüsi keskus

e-post: mai@nlib.ee

Artiklisarja lõpetuseks valik infoallikaid Internetis.

*Library Information Servers via World Wide Web ehk LIBWEB
<http://sunsite.berkeley.edu/Libweb/>
Üritab hõlmata kogu maailma raamatukogude WWW serverid. Materjal on selekteeritud kontinentide kaupa, Ameerika Ühendriikide raamatukogud ka tüübi järgi. Serveris on võimalik teha otsingut märksõna järgi. Viidatud on raamatukogundust ja infoteadusi õpetavate koolide, rahvaraamatukogude loetelu jm. informatsiooni sisaldavatele serveritele.

*The World Wide Web Library Directory

<http://www.llv.com/~msauers/libslibs.html>

Koondab raamatukogudega seotud firmade ja organisatsioonide, allikate, teenuste jmt. infoserverite ülevaated. Sisukorras loetletakse raamatukogud riikide järgi.

Mh.: **Writing for the Web: A Primer for Librarians**

<http://bones.med.ohio-state.edu/eric/papers/primer/webdocs.html>

või: **Libraries for the Future**

<http://www.lff.com/>

*SJCPL's Public Libraries With Gopher/WWW Services

<http://sjcpl.lib.in.us/homepage/PublicLibraries/PublicLibSrvsGopherWWW.html>

Viitab 435 rahvaraamatukogu (seisuga 18. november 1996) infoserverile Internetis.

*HYTELNET

<http://library.usask.ca/hytnet/>

või:

<http://www.lights.com/hytnet/>
Hüpertekstile ülesehitatud sirviva-hend, mis võimaldab juurdepääsu

praktiliselt kogu *telnet*-protokolli vahendusel pakutavale informatsioonile Internetis. Sisaldab raamatukogude elektronkataloogid, FREE-NETi teenused, BBSid, *gopher*'id, WAISI teenused jpm. Viidatud on erinevatele andmebaasidele ja bibliograafiatele.

* Library Catalogues on the World Wide Web ehk HYWEBCAT

<http://library.usask.ca/hywebcat/>
Pakub raamatukogude elektronkatalooge WWW vahendusel. Katalooge on võimalik leida riigi nime ja raamatukogu tüübi järgi. Viidatud on raamatukogude automatiseerimissüsteeme pakkuvate firmade (*Aleph*, *Innopac*, *VTLS* jt.) ning kirjastajate serveritele jpm.

*WWW Library Catalog Gateways ehk Online catalogs with "webbed" interfaces

<http://www.lib.ncsu.edu/staff/morgan/alcuin/wwwed-catalogs.html>

Võimaldab leida raamatukogude elektronkatalooge riigi järgi, pakub elektronkataloogid *gopher*'ite vahendusel ning valikut Interneti allika katalooge.

*Library Catalogs by Country

<http://www.lib.virginia.edu/natlcats.html>

Raamatukogude elektronkataloogid riikide kaupa. Viidatud on raamatukogude ja nendega seotud organisatsioonide dokumentidele, erialastele vestlusgruppidele Internetis.

* Bulletin Board for Libraries

ehk BUBL

<http://www.bubl.bath.ac.uk/BUBL/>

Võimaldab teadlastel ja uurimistöõ tegijatel teha teemaotsinguid BUBL *Subject Tree* kaudu. Selleks saab kasutada Interneti otsivahendeid ning otsida teenuse tüübi järgi. Loetleb ka võrgu peamised teenused.

*Nordic library web servers

http://www.ub2.lu.se/resbyloc/Nordic_lib.html

Põhjalik loetelu Põhjamaade (ka Baltimaade) raamatukogude serveritest riikide kaupa. Võimaldab otsingut. Viidatud on raamatukogudega seotud organisatsioonidele ja teistele vastavate teenuste pakkujatele.

*National Libraries of Europe ehk projekt Gabriel

<http://linna.helsinki.fi/gabriel/>
Euroopa rahvusraamatukogusid tutvustav infoserver. Viidatud on raamatukogude originaaldokumentidele.

*UK Library Information Servers

<http://www.ex.ac.uk/~ijtilsed/lib/wwwlibs.html#uklibs>

Suurbritannia raamatukogude ressursid. Viidatud on allikatele kogu maailmast. Pakub ka valiku briti muuseumide infoserveritest võrgus.

*World list of departments and schools of information studies, information management, information systems, etc.

<http://www.shef.ac.uk/uni/academic/I-M/is/lecturer/tom2a.html>

Loetleb infoteadust õpetavad koolid ja osakonnad kogu maailmas.

*Publishers' Catalogues Home Page

<http://www.lights.com/publisher/>

Allikas koondab kirjastajate infoleheküljed Internetis ja loetleb need riikide kaupa.

*On-line Books Page

<http://www.cs.cmu.edu/Web/books.html>

Server, mis pakub viiteid raamatute täistekstidele Internetis. Raamatuid on võimalik leida autori ja pealkirja järgi, sirvida uute raamatute loetelu ning

RAAMATUKOGUDE NIMEDEST

HANS JÜRMAN

raamatuid teema järgi. Viidatud on elektrooniliste täistekstraamatute müüjatele Internetis. (Antud server pakub raamatuid tasuta.)

*Oxford University's Alex Catalog of Electronic Texts

gopher://rsl.ox.ac.uk/11/lib-corn/hunter
Gopher-serveris asuv täistekstide kataloog.

*WWW Virtual Library Museums Page

<http://www.comlab.ox.ac.uk/archive/other/museums.html>
Üks täielikumaid loetelusid muuseumidest võrgus. (Muuseumid ja näitused kogu maailmas.)

*Planet Earth Home Page

http://www.nosc.mil/planet_earth/info.html
Pakub mitmekesisist ja ülevaatlikku informatsiooni planeedi Maa kohta (maailma uudiste ülevaade, ilmateated, kohalikud kellaajad, rahvaarv, erinevad numbrisüsteemid, pildid, kaardid jpm.).

*Cyberia Homepage

<http://www.infohwy.com/>
Viitab esimese omataolisena majandus- ja ärialastele dokumentidele Internetis, hõlmates ka kõik teised elus olulised teemad (näit. tervis). Võimaldab otsingut.

*Commercial Sites Index

<http://www.directory.net/>
Loetleb 46 588 (seisuga 18. november 1996) erinevat firmat, ettevõtet, ja organisatsiooni Internetis. Võimalik sirvida alfabeetiliselt loendit ja otsida märksõna järgi.

Inimlapsele nime panemine on ju küllalt vaba. Kas Krisostoomus ja Kolumbus, nagu 85 aastat tagasi, või Endeleb ja Foxy, nagu nüüd. Ent raamatukogude nimed asutuste nimetustena nõuavad omavahel seostatud korraldust.

Kõigepealt peab kirjutusviis olema kooskõlas eesti (ja ka tõlke-)keele ortograafia reeglitega. Ohtrasti on olnud segadusi suure algustähe kasutamises. Kas *Tartu Ülikooli Raamatukogu*, *Tartu Ülikooli raamatukogu* või *Tartu ülikooli raamatukogu*?

Õigekirjutuse juhis ütleb, et suur algustäht tähistab nimesid (pärisnimesid) ja ka osade nimetusi (üldnimesid) nende ametlikkuse ja püsikindluse märkimiseks. Kuigi tüübinietus (meil - *raamatukogu*) ja ka allüksuste nimetused kirjutatakse tavakasutuses väikese algustähena, lubab reeglistik asutuse täisnimetuse selle ametlikkuse näitamiseks kasutada läbivat suurtähte, st. kõigis sõnades peale abisõnade. (Tiiu Erelt. Eesti ortograafia. Tallinn, 1995. Lk. 23, 27-29). Omaette asutusena - oma juhataja, oma eelarve jne. - töötaval raamatukogul on läbiv suurtäht täiesti õige. Ent asutuse, ühingu, ettevõtte osana (allüksusena) on pigem õige kirjutada nii: *Keeni Põhikooli raamatukogu*, *Valkla Hooldekodu raamatukogu*, nagu ka *Tallinna Keskraamatukogu lugemissaal*, *Viljandi Linnaraamatukogu lasteosakond*.

Seevastu Eesti kesksed raamatukogud kirjutame kõhklemata läbiva suure algustähena: *Eesti Hoiuraamatukogu*, *Eesti Lasteraamatukogu*, *Eesti Meditsiiniraamatukogu*, *Eesti Patendiraamatukogu*, *Eesti Rahvusraamatukogu*, *Eesti Standardiraamatukogu*. Aga ei tohi eest ära jätta sõna *Eesti*. See tekitaks arusaamatusi, eriti suusõnal: kas rahvusraamatukogu üldmõistena või nimelt

Eesti Rahvusraamatukogu, kas mingi haigla meditsiiniraamatukogu või Eesti Meditsiiniraamatukogu.

Niisama olulised Eestile on ülikoolide raamatukogud: *Eesti Põllumajandusülikooli Raamatukogu*, *Tallinna Pedagoogikaülikooli Raamatukogu*, *Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu*, *Tartu Ülikooli Raamatukogu*. Samuti veel kaks raamatukogu: *Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiiviraamatukogu*, *Eesti Teaduste Akadeemia Raamatukogu*.

Kuidas asutuse, seltsi, instituudi, muuseumi, kooli jne. nimi kõlab, on juba enne raamatukogu otsustatud. Tavaliselt ei ole nimesse vaja epiteete: *eri-*, *fundamentaal-*, *pea-*, *riiklik*, *teadus-* jne. Seda on vaja siis, kui samas on mitu raamatukogu, näiteks haiglas arstidele ja ravialustele. Siis tuleb osutada laadile: *arhiiv-*, *meditsiini-*, *tehnika-* jne. Näiteid: *Eesti Ajalooarhiivi raamatukogu*, *Eesti Loodusuurijate Seltsi raamatukogu*, *Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumi raamatukogu*, *Põlevkivi Uurimise Instituudi tehnikaraamatukogu*, *Tallinna Linnaarhiivi raamatukogu*. Samuti koolides: *Kalamaja Põhikooli raamatukogu*, *Kõrgessaare Algkooli raamatukogu*, *Prantsuse Lütseumi raamatukogu*, *Suuremõisa Põllumajandustehnikumi raamatukogu*, *Tallinna 15. Keskkooli raamatukogu*.

Sama lugu on nende rahvaraamatukogudega, mis ei kuulu kohalikele omavalitsusele. Näiteks: *Eesti Soojuselektrijaama ametiühinguraamatukogu*, *sanatooriumi "Toila" raamatukogu*, *Valga Raudteedepoo ametiühinguraamatukogu*.

Enamik rahvaraamatukogusid on aga kohaliku omavalitsuse (linn, vald, maakond) halduses. Nende nimedes peab ikka olema kohanimi, näitamaks

asupaika. Ei tohi ära jätta sõnu kesk- (kui on alluvaid haruraamatukogusid) ja laste- (kui ta on määratud nimelt lapsi teenindama). Kas nimes peab kajastuma ka omavalitsusüksus, kes on raamatukogu omanik ja finantseerija? Üks võimalus on see lisada nimesse: ... Linnaraamatukogu, ... Maakonnaraamatukogu, ... Vallaraamatukogu. (Aga ... Külaraamatukogu? Kelle halduses see on?) Teine ettepanek on jätta see nimes näitamata. Vajadusel on hõlpus see teatavaks teha. Küll on igapäevase mõistmiseks oluline, et see on nimelt Aruküla, Mõisaküla, Suuremõisa, Tammelinna, Vastseliina jne. Raamatukogu.

Praegu on nimede kirjutamine kaunis segane, nagu ilmneb järgnevat näidete loetelust:

1. Kohila-Järve Keskraamatukogu, Narva Keskraamatukogu, Sillamäe Keskraamatukogu, Tallinna Keskraamatukogu;

2. Pärnu Linna Keskraamatukogu, Oskar Lutsu nimeline Tartu Linna Keskraamatukogu;

3. Viljandi Linnaraamatukogu;

4. Kärda Keskraamatukogu, Põlva Keskraamatukogu, Rapla Keskraamatukogu, Valga Keskraamatukogu;

5. Jõhvi Linna Keskraamatukogu;

6. Järvamaa Keskraamatukogu, Lääne-Virumaa Keskraamatukogu, Pärnumaa Keskraamatukogu, Võrumaa Keskraamatukogu;

7. Harju Maakonnaraamatukogu;

8. Jõgeva Maakonna Keskraamatukogu, Lääne Maakonna Keskraamatukogu, Saare Maakonna Keskraamatukogu, Tartu Maakonna Keskraamatukogu.

Need on 6 linna keskraamatukogu ja 15 senist maakonnaraamatukogu.

9. Kantreküla Raamatukogu, Kopli Raamatukogu, Pirita Raamatukogu;

10. Kiviõli Linnaraamatukogu, Mõisaküla Linna raamatukogu, Tõrva Linnaraamatukogu;

11. Ahtme Haruraamatukogu, Annelinna Haruraamatukogu, Rae-küla Haruraamatukogu;

12. Abruka Raamatukogu, Aruküla

Raamatukogu, Vastseliina Raamatukogu;

13. Kiili Külaraamatukogu, Raik-küla Külaraamatukogu, Tsirguliina Külaraamatukogu;

14. Aegviidu Vallaraamatukogu, Kohtla-Nõmme Vallaraamatukogu, Märjamaa Vallaraamatukogu.

Loetletud neljateistkümne nime-tüübi asemel peaks neid olema märksa vähem. Piisaks ainult neljast: rahvaraamatukogu linnas - 9, maal - 12, linna keskraamatukogu - 1, maakonnaraamatukogu - 7.

Et minevikus sama raamatukogu on olnud seltsi, valla, ühingu, küla, rajooni, alevi, maakonna raamatukogu, see on selle raamatukogu ajalugu. Nii on Tallinn olnud Reval ja Revel, Tartu - Dorpat, Derpt ja Jurjev, Viljandi - Fellin jne. Ka see on ajalugu.

Nomen est omen - nii ütlesid vanad roomlased. Ju tasub igal raamatukogul oma nime üle mõelda.

PS. Palun vabandust, kui mõni näitena toodud nimi on aegunud tehtud muudatuse pärast. Teiseks tänu neile kesk- ja maakonnaraamatukogudele, kes selle kirjutuse mustandi kohta avaldasid arvamusi.

IFLA '96 BEIJING, HIINA Arve ja fakte

62. kongress oli suurim IFLA ajaloos.

Osales 2384 delegaati 91 riigist. Hiinast osales 800 delegaati.

Delegaatide arvult olid esikümnes: USA - 234, Jaapan - 135, Venemaa - 117, Prantsusmaa - 98, Korea Vabariik - 84, Taani - 75, Holland - 56, Suurbritannia - 50, Norra - 47, Malaisia - 46 inimest.

Trükiti 267 kõneteksti (lisaks 13 tõlget inglise, 43 prantsuse, 27 saksa, 26 hispaania ja 21 vene keelde).

Eksponeeriti 284 näitust.

Registreeriti 19 uut IFLA liiget. Nüüd on IFLA-l 1504 liiget.

Kõigile IFLA delegaatidele jagati tasuta CD-ROM *IFLANET Unplugged* - laserplaat IFLA koduleheküljega 18. juunist 1996. Laserplaat anti välja IFLA peasponsori *Silver-Platter* ja Kanada Rahvusraamatukogu koostöös.

IFLA 1997 peetakse Kopenhaagenis, IFLA 1998 peetakse Amsterdams.

IFLA president on Robert Wedgeworth, peasekretär Leo Voogt

IFLA kontaktaadress:

The International Federation for Library Associations and Institutions, IFLA

**IFLA Headquarters,
c/o Koninklijke Bibliotheek
Prins Willem-Alexander hof 5
2595 BE The Hague,
Netherlands**

Tel. +31 70 3140884,

Faks: + 31 70 3834827

Elektronpost:

IFLA.HQ@IFLA.NL

WWW kodulehekül:

http://www.nlc-bnc.ca/ifla

RAHVUSVAHELINE RAHVARAAMATUKOGUDE ARENGUPROJEKT

Käesoleva aasta jaanuaris pakuti Eestile võimalust osaleda rahvusvahelises rahvaraamatukogude arenguprojektis (*Public Libraries Development Project - PLDP*), mis on osa Euroopa Liidu *Phare*'i partnerprogrammist (*European Union Phare Partnership Programme*).

Phare'i algatas Euroopa Liit Kesk- ja Ida-Euroopa maade majanduslikuks integreerimiseks. *PLDP*ga toetatakse kohalikke omavalitsusi ning see on suunatud raamatukogude, eriti rahvaraamatukogude arendamisele.

Projekt kestab 18 kuud ja tema eelarve on 286 000 eküüd, millest 50 % kannab Euroopa Liit. Et suurendada projektis osalevate maade arvu ja tõhustada selle tulemusi, toetab üritust ka Avatud Ühiskonna Instituudi regionaalne raamatukoguprogramm (*Open Society Institute: Regional Library Programme*) Budapestis. Projektis osaleb 14 Kesk- ja Ida-Euroopa riiki: Albaania, Bulgaaria, Horvaatia, Eesti, Läti, Leedu, Moldaavia, Poola, Slovakkia, Sloveenia, Tšehhi, Valgevene, Venemaa ja Ukraina.

Eestit esindavad riigi koordinaatorina Krista Talvi Rahvusraamatukogust; liikmetena Ilme Sepp Läänemaa Keskraamatukogust ja Ilmar Vaaro Viljandi Kultuurikolledžist. *PLDP* eesmärk on arendada kaas-aegse rahvaraamatukogu juhtimist ja teenindust.

Projekti juhib Essexi Maakonna Raamatukogude Nõukogu (*Essex County Council Libraries*). Essexis on suur ja kaas-aegne rahvaraamatukogude võrk, mis teenindab rohkem kui 1,5 miljonit Ühendatud Kuningriigi elanikku. Projekti juhtimises osalevad ka: Madalmaade Rahvaraamatukogude Rahvuslik Ühendus (*National Association of Public Libraries in the Netherlands*), Veria Rahvaraamatukogu Kreekas; Cluj Maakonnaraamatukogu Rumeenias ja Pesti Maakonnaraamatukogu Ungaris.

10.-11. septembrini korraldatigi Rumeenias Clujis esimene kokku-

saamine, kuhu olid kutsutud osalejamaade koordinaatorid. Esindatud olid kõik riigid, lisaks ka Rumeenia raamatukoguhoidjad. Kokku osales umbes 40 inimest.

Esimese päeva teema oli "Rahvaraamatukogud Euroopas". Mitmes ettekandes räägiti rahvaraamatukogude edusammudest Lääne-Euroopas, põhiliselt Inglismaal ja Prantsusmaal. Kesk- ja Ida-Euroopa riikide rahvaraamatukogude olukorrast ja tuleviku-plaanidest kõneldi põhiliselt Ungari ja Rumeenia raamatukogude näidetel. Toimus paneeldiskussioon raamatukoguhoidja rollist praegu ja sellest, kuidas ta lugejat teenindab. Paljude sõnavõtjate arvates on rahvaraamatukogu üha muutuv asjaolus enne-kõike inimeste suhtluskoht ning tähtsustub tema osa vajaliku teabe vahendajana.

Teisel päeval arutati rahvaraamatukogude juhtimisküsimusi ja töötajate koolitust. Ettekanded tegid inglased, ungarlased ja rumeenlased.

Paneeldiskussioonil arutati raamatukoguhoidjate koolitamise võimalusi Ungaris ja Rumeenias. Käsitleda sooviti raamatukogude juhtimist, automatiseerimist, infoteenindust ning laste- ja kooliraamatukogude teenindust. Alates 1989. aastast on sakslased korraldanud seminare Kesk- ja Ida-Euroopa riikide raamatukogudele, näiteks juhtimis- ja komplekteerimisküsimuste arutamiseks. Koostöö jätkub praegugi Venemaa ja Ukrainaga ning üheks suunaks on valitud just koolitajate koolitus.

Septembris peetud kokkusaamisel tutvustati ka Euroopa Liidu algatust toetada rahvaraamatukogude tegevust, käivitades uurimistöid ja programme rahvaraamatukogude teeninduse kaasajastamiseks ja tehnoloogilise arengu tagamiseks.

Järgmine *PLDP* seminar on kavas pidada 1997. aasta alguses Budapestis, kus põhiteemaks on raamatukoguteenindus.

Krista Talvi

13. novembril 1996 esitleti Tallinna Pedagoogikaülikooli infoteaduste osakonna elektroonilist ajakirja INFOFOORUM

Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kiirest arengust tulenevad arvestatavad muutused raamatukogunduse ja infoteaduste valdkonnas. Nende tutvustamise vajadus loob eelduse kasutada senisest enam erialaajakirjade elektroonilisi võrguversioone. Interneti laienev levik Eestis on avanud nõudluse elektrooniliste erialaajakirjade järele.

TPÜ infoteaduste osakonna elektrooniline ajakiri "Infofoorum" (ISSN 1406-9849) on eestikeelne ingliskeelsete sisukokkuvõtetega kvartaliväljanne.

"Infofoorum" pakub võimaluse analüüsida infoteaduste erivaldkondi ja erialaharidust, avaldada uurimusi ning tudengitel end tutvustada. Ajakiri tõstatab raamatukogu- ja infotöötajate erialaprobleeme ja arutleb erialaelu sündmuste üle.

Tegevtoimetaja, TPÜ infoteaduste osakonna lektori Sirje Virkuse sõnul kujuneb "Infofoorumist" teaberohke erialaajakiri Internetis, mis arvestab infoteaduste interdistsiplinaarset olemust. Samas on see avatud kõigile, keda huvitavad informaatika probleemid.

Esimeses numbris avaldasid kaastööd Evi Rannap, Sirje Virkus, Aira Lepik, Ülle-Marike Papp, Elviine Uverskaja, intervjuu andis Tampere Ülikooli infospetsialist professor Kalervo Järvelin.

Järgmine number ilmub veebruaris 1997.

"Infofoorumi" aadress:

<http://www.tpu.ee/~i-foorum/index.htm>

BIBLIOGRAAFIA
JÄRGNEB TEISELE

Alles ilmus "Inglise kirjandus eesti keeles", nüüd on prantsuse vaimu austajatel põhjust rõõmustada - ilmavalgust nägi **Rahvusraamatukogu väljaanne "Prantsuse kirjandus eesti keeles. Littérature Française en Estonien"** Bibliograafia aluseks on 1995. aastal Liis Ruubeni poolt Tallinna Pedagoogikaülikoolis kaitsitud diplomitöö "Prantsuse kirjandus eesti keeles". Nimestikku toimetas ja täiendas Kai Ellip, keeleteoimetajateks olid Inna Saaret (eesti k.) ja Tiia Nurmela (prantsuse k.). Sissejuhatava artikli pealkirja all "Prantsuse kirjanduse tõlkimisest Eestis" kirjutas Henno Rajandi.

Teatavasti alustati prantsuse kirjanduse tõlkimist eesti keelde võrreldes saksa ja saksakeelse kirjanduse tõlkimisega tunduvalt hiljem, 19. sajandi II poolel. Kirjutaja osutab faktile, et prantsuse keelest on ajaviitekirjandust eestindatud tunduvalt vähem kui inglise keelest. Valdavalt on tutvustatud eestlastele 19. sajandi prantsuse kirjandust, st. klassikat, eesotsas Balzaciga. Tema kõrval kuuluvad tõlgitavaimate nimede hulka prosaistid Hugo, Stendhal, Maupassant, Daudet, Flaubert ja Verne, luuletajatest Beranger, Rimbaud, Verlaine. Selle sajandi suurnimedest teame ju kõik Saint-Exupéry'd, Mauriac'i, Camus'd, Sartre'it jt.

Nimestik koosneb kolmest osast: kogumikud, üksikautorite ja anonüümsed raamatud. Paraku puudub rubriik eesti kirjandus prantsuse keeles. Väljaande lõpus on nagu korralikult bibliograafial ikka raamatute kronoloogiline loetelu ja nimeregister.

Valmimisel on bibliograafia islandi kirjanduse kohta.

Maire Liivamets

23. oktoobril avasid Prantsuse Vabariigi Suursaadik Jacques Faure, Eesti Vabariigi kultuuriminister Jaak Allik ja Eesti Rahvusraamatukogu peadirektor Ivi Eenmaa Eesti Rahvusraamatukogu 7. korrusel Prantsuse lugemissaali, mis tutvustab lähemalt Prantsusmaad ja prantsuse kirjandust ning peaks soodustama ühtlasi prantsuse keele õppimist ja kasutamist.

Lugemissaal loodi tihedas koostöös Prantsuse saatkonna ja Prantsuse Kultuurikeskusega, kellest viimasega on RRil ka ametlikud koostöösuhted. Samal päeval tutvustati Prantsuse Kultuurikeskuses infokeskust, mis pakub laiemat informatsiooni kaasaegse Prantsusmaa kohta ning täiendab RRI Prantsuse lugemissaali.

RRI uue lugemis- ja õppesaali riulitel leidub ligi 4000 raamatut, millest valdav osa moodustab 90ndatel aastatel välja antud ilukirjandus. Kuid esindatud on ka ajaloo-, filosoofia- ja teatmekirjandus ning populaarteadusliku kirjanduse sari *Que sais-je*. Prantsuse firma Thomson International sisustas saali kaasaegse multimeedia ja audio-video tehnikaga, mis võimaldab infootsinguid Internetis, CD-ROMidelt, kuulata muusikat, vaadata videosid ning jälgida prantsuskeelset teleprogrammi.

Prantsuse lugemissaali juhataja on Tiia Nurmela ja vanemraamatukoguhoidja Mai Siimon.

Saal on avatud kõigile lugejatele
argipäevadel kell 12.00-18.00
laupäeval kell 10.00-17.00

Lähem info telefonil 6307 380
või koduleheküljelt <http://www.nlib.ee>

“**Naiste November meestega**” - nõnda alustas 30. novembril **Maimu Berg** Soome Instituudi eestvõtmisel toimunud juba traditsioonilist üritust “**Naiste November '96**” Võrumaa Keskraamatukogus. (Mehi oli kohal viis). Seminar oli pühendatud projektile “**Kirjasto 3000**”, mis huvitab ja ühendab praegu peaaegu kõiki Eesti rahvaraamatukogusid, st. kogu Eestimaad. Soomlased on tööpoolest valmis kulutama tuhat aastat oma programmi viimistlemiseks ja täiustamiseks - nii nad vähemalt meiepoolse küsimuse “**miks 3000**” peale huumorikalt vastasid.

Avapäeval esinesid lektorid Soomest. Soome **Haridusministeeriumi rahvaraamatukogude nõunik Anneli Äyräs** tutvustas lähemalt, kuidas Soome riik juhib ja rahastab oma raamatukogusid ning tutvustas põhjalikult Soome rahvaraamatukogude infosüsteeme. Neid on umbes kümme, teiste hulgas meilgi tuntud “**Kirjasto 3000**”. Lisaks kõneles A. Äyräs Soome rahvaraamatukogude seaduse täiendamise vajadusest (Eesti vastavat seadust kommenteeris **Tiiu Valm**) ja peatus Interneti kasutamise võimalustel Soome valdades. Tema

andmetel kasutab üle 50 % Soome rahvaraamatukogudest juba Interneti teenuseid. Ka Soomes otsitakse pidepunkte, kuidas tugevdada riigi toetust valdadele, kuid sealgi ütleb riik - iga vald tulgu endaga ise toime. Kõige probleemsem olevat Soome raamatukoguhoidjate koolitus jõudmaks järele tehnika arengule. Meeldetuletuseks, et Soomes algas pürgimine infoühiskonnaks 70ndatel aastatel.

Pälkäne vallaraamatukogu juhataja Leena Forstén jutustas eesti keeles konkreetsemalt, kuidas nemad programmi “**Kirjasto 3000**” kasutavad. Lisaandmeid: 4222 elanikuga Pälkäne valla raamatukogus on ca 36 000 väljaannet ja laenutusi on aastas 58 000, töötab kolm inimest, raamatukogu on avatud nädalas 25-28 tundi. Tegutsetakse põhimõttel - kõik teevad kõike.

Piikkiö valla (6400 elanikku) raamatukogu töötaja Tapio Manninen käsitles, samuti eesti keeles, põhjalikumalt uue laenutussüsteemi loomist oma raamatukogus “**Kirjasto 3000**” alusel.

1. detsembril - kõigi inimeste pühapäeval (väljend kuulub T. Man-

ninenile) esines TTRÜ automaatsiseerimise spetsialist **Jüri Järs**, keda T. Valm nimetas “**automatiseermise vaimseks isaks raamatukogudes**”. Järs rääkis järgmise aasta plaanidest, rahast ja raamatukoguhoidjate tahtmisest raamatukogudes arvuteid kasutada. Lähemalt tutvustas kõneleja nii teadus- kui rahvaraamatukogudele valitud programme - st. INNOPAC'i ja “**Kirjasto 3000**” eeliseid teiste maailmas kasutatavate programmidega võrreldes.

Lõpetuseks hindasid Inno Mosov ja Anneli Joonas “**Kirjasto**” juurutamist, sellealast koolitust ja kasutustulemusi Võrus ja mujal Eestis. Jäi mulje, et programm käivitub hoogsalt. Ka tundsid seminaril osalevad rahvaraamatukogude esindajad sügavat huvi arvutihariduse vastu.

Kogu seminari kestel jagas eestipoolseid selgitusi T. Valm, tõlkimisel abistas Maimu Berg. Kohal viibis ka estofiil, Soome Instituudi süda Eeva Lille, kes hoidis, juhatas ja abistas koosviibijaid kõikvõimalikul moel. Osavõtjate nimel tänan Võrumaa Keskraamatukogu töötajaid ja direktorit Inga Kuljust hoole ja abivalmiduse eest.

M. Liivamets

29. novembril avati **Rahvusraamatukogus uus kunstigalerii, kuhu on üles seatud 62 Eduard Wiiralti graafilist lehte aastatest 1921-1951**. Wiiralti kunstiteosed kinkisid Tallinna linnale Venetsueelas elav eesti perekond Männil ning Rootsisis elav kolleksionäär Nina Poom, keda esindas tema poeg Henry Radevall abikaasaga. 32 eksponeeritud tööd pärinevad Nina Poomi ja 30 Harry Männili erakogust.

MÄLESTAME

17. oktoobril 1996 lahkus toonela-
teele Viljandimaa üks tuntumaid
kultuuritöötajaid, kauaaegne Õisu
raamatukogu juhataja **LEONHARD
NIILUS**.

Leonhard Niilus sündis Võrumaal
Tsooru vallas Luhametsa külas 27.
detsembril 1915. Vanemad pidasid
popsitalu. Kuna peres oli 4 last, kellest
Leonhard oli kõige vanem, siis tuli
varakult tutvust teha jõukohase tööga.
Suved möödusid karjas, nii saigi
Leonhard kooliteed alustada alles
1925. aasta sügisel. Õppimine edenes
koolis hästi, eriti meeldis kirjandite
kirjutamine. Tihtipeale loeti neid
klassis ette, mistõttu ta sai hüüd-
nimeks "Kirjanik". 1931. aastal lõpe-
tas Leonhard Niilus Tsooru valla
Lepistu Algkooli. Kuigi peres hinnati
haridust, ei võimaldanud vanemate
materiaalne olukord Leonhardil
haridusteed jätkata.

1931. a. kevadel hakkas L. Niilus
tegema kaastööd ajalehele "Võrumaa
Teataja". Siin trükiti ka tema esimene
jutt "Vähipüük Mustjõel". Aastate
jooksul tegi Leonhard Niilus kaastööd
paljudele ajalehtedele, sh. "Sakalale",
"Rahva Häälele", "Talurahva Lehe-
le", "Postimehele", "Sirbile ja Vasa-
rale", ajakirjale "Kultuur ja Elu".

Õissu sattus Leonhard Niilus sõja-
põgenikuna 1944. a. augustis. Töö-
koha sai ta Õisu juustutehases. Õissu

töötades saatis L. Niilus kaastööd
ajalehele "Sakala". Oma kirjatööd
allkirjastas ta initsiaalidega L. N..
Õisu agronoom Aksel Vaino uuris aga
välja, kes peitus nende initsiaalide
taga. Tema oligi mees, kes tegi Leon-
hardile ettepaneku hakata kohalikku
raamatukogu juhatajaks. Algu oli
raske. Sõjakeerises olid raamatud
laili tassitud. Leonhard Niilus nägi
palju vaeva, et neid tagasi saada. Hea
suhtleja ja kohusetundliku inimesena
tuli ta selle tööga hästi toime. Õisu
Piimanduskooli õpetaja Aleksander
Speegi juhendaja käe all kogunesid
teadmised ja kogemused raamatukogu-
tööst. Nii möödus 45 aastat.
1989. a. siirdus ta pensionile.

Õisu elanikele meenub Leonhard
Niilus kui kultuurilembene inimene,
kes kogus teadmisi ja andis neid ka
teistele edasi. Leonhard Niilus oli
pikka aega tegev ühingu "Teadus"
lektorina, musikaalse inimesena laulis
ta segakooris, olles samal ajal ka
koorivanem. Tema organiseerimisel
loodi Õissu puhkpilliorkester.

Leonhard Niilus oli õpimuline ja
uudishimulik. Tal tekkis huvi ka Õisu
asula ajaloo vastu ning uurimistöe
tulemusena valmis tal raamatuke
"Õisu", mida on 2 trükki. Koostöös
Õisu Toiduainete Tööstuse Tehni-
kumiga valmis tehnikumi tutvustav
brošüür.

L. Niilus on talletanud pildialbu-
midesse nii Õisu raamatukogu kui
aleviku kultuuriloo.

Leonhard Niilus on tema tubli töö-
eest raamatukogust korduvalt autasustatud. 1962. aastal omistati talle
teenelise kultuuritöötaja aunimetus,
1965. aastal Õisu raamatukogule
eeskujuliku raamatukogu aunimetus,
1983. aastal sai L. Niilus kultuuri-
ministriumide aukirja, 1985. aastal
ühena esimestest kultuuriministee-
riumi teenetemedali.

Meie hulgast on lahkunud tubli
töömehes, kes jääb kolleegide süda-
messe kui tark inimene ja vastutulelik
kolleeg, lugejaile kui alati abivalmis
ning nõudlik raamatukoguhoidja.

*Viljandi linna ja maakonna
raamatukogude töötajad*

Старший сотрудник Института эстонского языка, фольклорист Юло Тедре в своей статье "Что Оскар Лооритс считал об эстонца?" представляет сделанный одним известнейшим эстонским фольклористом Лооритсом набросок характера эстонца (финноугорца) и его формирования. Существенными и устойчивыми Лооритсу казались черты характера, исходившие от обитания в лесу /настойчивость, осторожность, музыкальность и т.д./ . Первый перелом в духовной жизни наших давнишних предков Лооритс связывает с переходом от лесной жизни к первобытному земледелию в бронзовом веке. В этом периоде Лооритс находит меньше формирующих характер факторов /солидарность, покладистость и т.д./ . Второй перелом духовной жизни связан с христианизацией и с порабощением. Из этого он воспроизводит множество негативных явлений /упрямство, зло, радость, подхалимство, иронию и др./ . Третьим переломом он считает время национального пробуждения, последующего освобождению от рабства /выражение Лооритса - национальный ренессанс 19 века/. Его влияние выражается, прежде всего, в нивелировании некоторых негативных явлений, вызванных рабством. По мнению Лооритса, наш национальный характер реализуется, прежде всего, в творении /многочисленность писателей, художников, композиторов, ученых/, зато государственных деятелей, народных вождей - мало.

Научный сотрудник БТТУ Айки Тибар в своей статье "Об исследованиях информационной потребности предпринимательства за рубежом" знакомит с исследованиями информационной потребности, которые проводились в 1980 годы в Англии, в Северной Ирландии и в Финляндии.

Работник библиографического сектора Библиотеки ТТУ Хелье Рийвес в своей статье "Техническая библиография Эстонии и Библиотека ТТУ" сообщает, что в библиотеке составлены следующие материалы технической библиографии: "Эстонская техническая книга 1804-1940" /900 карточек/; Эстонские журнальные и сборниковые статьи /1918-1944 года, примерно 8000 библиографических описаний/; текущая реферативная база данных технических и экономических наук Estonian Technology and Economics /1300 библиографических описаний/; картотеки публикаций, библиографии, истории, газеты ТТУ /более 70 000 карточек/; библиография коллек-

тива и персональные библиографические указатели; база данных публикации ТТУ /около 6000 библиографических описаний/; база данных Ученые записки ТТУ 1937 - 1944. Библиотека ТТУ желает в дальнейшем участвовать в текущем аналитическом библиографировании источников национальной библиографии Эстонии, которое связано с изданиями ТТУ, с эстонскими последовательными техническими изданиями. А так же имеется желание библиографировать Эстонские технические сборники и *Estonic'e* в зарубежных публикациях авторов университета. БТТУ хотела бы и в дальнейшем продолжить составление ретроспективной технической библиографии.

Работник Архивной библиотеки музея литературы Эстонии Мерике Кийпус в своей статье "Эстонское библиографическое учреждение и современность" дает обзор истории учреждения, которому 21-ого ноября сего года исполнилось 75 лет, и людей, способствующих его созданию. Так, в 1921 году в Тарту, начала работу первая в Эстонии институция, специально занимавшаяся общей ретроспективной аналитической библиографией эстонской периодической печати. Хотя содержание печати пыгались раскрыть уже в 19 веке /Виллем Рейман, Оскар Каллас/, активнее этим начали заниматься в начале 20 века /Яан Йыгеввер, Виллем Рейман/. В 1911 году известный позднее языковед и преподаватель ТГУ Виллем Эрнитс ознакомился в Хелсинки с библиографическими картотеками, в результате чего решил и в Эстонии засодействовать людей для создания библиографии содержания периодической печати. В 1920 году была создана Учредительная библиографическая комиссия, которая составила план работы и выступила с ним перед правительством республики. В составлении устава принимали участие известные в Эстонии культурные деятели Удо Йиваск, Фридрих Пуксоо и Якоб Муйде. Последний стал первым заведующим. Первым библиографом приступил к работе Оскар Ургарт, который позднее стал заведующим Эстонского библиографического учреждения. Автор статьи обзорно описывает, как начинали работу, какие трудности ожидали впереди, какие издания библиографировали, сколько было сквозь года работников, как шли дела в советские времена какими были результаты и т. д.

Работник художественного отдела Национальной библиотеки Эстонии Урве Аулис в своей статье "Ферматы нап нотами Хендрика Крумма" представляет персональное собрание выдающегося, но уже ушедшего из жизни Эстонского певца Хендрика Крумма. Его жена, Катрин Каризма, в конце 1995 года подарила НБЭ архив Крумма. В собрание входят грампластинки, программки и афиши, вырезки из газет, фотографии, дневники выступлений и 670 нот начиная с народных песен и кончая оперными клавирами. Именно на основе нот автор статьи характеризует творческий путь певца и его соприкосновения с другими выдающимися художниками.

Работник отдела балтики БАНЭ Кая Тийзель в своей статье "Первому в Эстонии периодическому изданию нот - 180" знакомит нас с первой в Эстонии еженедельной музыкальной газетой, начавшей издаваться в январе 1817 года под названием "Wöc-hentliche Musikalische Beytrage zum geselligen Vergnügen für's Piano-Forte 1817. Graviert und gedruckt bey Heinz in Reval". Еженедельная газета издавалась в Таллине каждую субботу под руководством резчика и печатника на меди Д. Хэйнца. Всего вышел, повидимому, 41 номер газеты. В издание входили только ноты, которые предназначались для домашнего музицирования на пианино. По данным композиторов опубликован к сожалению, лишь самый известный композитор Карл Фридрих Карель,

который был эстонского происхождения и работал заместителем директора музыки Таллиннского театра. Известно так же имя Ф. Хагена, который был так и органистом церкви Святого духа.

О библиотечной информации в журнале "Рааматукогу" дает обзор Эне Риет /Национальная Библиотека Эстонии/. Библиотечное общество Эстонии в 1923 году выпустило первый номер библиотечного журнала "Рааматукогу" /РК/. В 1923 — 1940 годы вышло 9 годовых изданий журнала, в Эстонской ССР сократили число журналов о культуре и РК закрыли. В 1967 году Национальная библиотека Эстонии основала периодическое информационно—методическое издание РК, которое продолжило традиции журнала. С 1990 года РК опять выходит в качестве журнала как совместное издание НБЭ и БОЭ, с 1994 года 6 раз в год с объёмом 4—5 печатных листов. На ряду с библиотечными статьями, обзорами и пр. журнал содержит статьи на культурные темы в широком плане: о литературе, издании, образовании и т.д. Каждый год составляется календарь, который содержит по числам важнейшие события следующего года в библиотечном ведении Эстонии. Для того, чтобы узнать желания и предложения читателей, редакция журнала разослала анкеты, из ответов которых выясняется, что по мнению 77% читателей за последние года журнал стал лучше и сейчас он в целом достаточно хорош. В какой-то степени лучшего оставляет желать лишь язык и стиль, а также печатно-техническая реализация журнала. 56% ответивших на вопросы анкеты прочитывает журнал полностью, 44% были уверены в существовании собственной линии и плана действия редакции и согласны с этим планом — 65% заполнивших анкету. Большая потребность в проблемных статьях, интервью и информации, тематически больше хотелось бы узнать о массовых и детских библиотеках. Самым большим недостатком считается излишне скромное оформление. Рассматриваемое в журнале должно быть актуальным, именно поэтому в анкете был вопрос, касающийся проблемы, требующей в настоящее время первоочередного решения библиотечном ведении Эстонии. Преимущественно на первом месте здесь автоматизация, в том числе, создание компьютерной базы данных фондов общепользуемых библиотек, улучшение материальной базы библиотек и распределение труда научных центральных библиотек. Столь же важный комплекс составляет поднятие самооценки и служебного престижа библиотекаря, так же борьба за более конкурентноспособную зарплату библиотекаря.

Данное интервью дал известный эстонский политик и литературовед Рейн Вейдемани, который работает советником отдела культуры Министерства культуры Эстонии. Вейдемани известен и как один из активнейших создателей мифа поколения 60-ых в Эстонии, т.е. он очень много внимания обращает на личности /родившихся во время и сразу после войны/, мощно вступивших в культурную жизнь в так называемое время "оттепели", которые были так же активными участниками восстановительного процесса самостоятельности Эстонской Республики. Интервьюируемый беспокоится о нынешнем состоянии культуры и находит, что в настоящее время в Эстонии у участников в культурной жизни нет ни перспективы ни мотивации. Он считает, что в государстве сразу после внутреннего порядка и внешней политики на приоритетном месте должна быть культура. Культурные события происходят, но на самом деле внимание общественности переносится на политиков, богачей и общественных деятелей, которые представляют проходящее и не способствуют сохранению главных ценностей общества. Еще Вейдемани считает правильным внедрение интеллектуальной цензуры, так как считает очень важной общественную мораль.

SUMMARY

Ülo Tedre, a folklorist and senior researcher at the Institute of the Estonian Language, in his article "What Did Oskar Loorits Think of the Estonians?" introduces the outlines of an Estonian's (a Finno-Ugrian) character and its formation. Oskar Loorits is a well-known Estonian folklorist and he considered that the typical strains (stubbornness, prudence, musicality, etc.) are proceeded from the life in forests. The first revolutionary change in the intellectual life of our remote ancestors was the transition from the forest life to tillage in the Bronze Age. The main strains to form their character are then solidarity, tolerance, etc. The second revolutionary change in their intellectual life was interrelated with Christianizing and enslaving. Many wicked traits result from them (obstinacy, malignancy, adulation, irony, etc.). The third critical turn was the abolition of serfdom and the national awakening after that (by Loorits - national renaissance) in the 19th century. It levelled some negative traits caused by serfdom. By Loorits our national character has realized in creativeness (in a great number of writers, artists, composers, scientists), but there are very few leaders of the people among statesmen.

Aiki Tibar, researcher of Tallinn Technical University Library in her article "Business Information Needs: Foreign Studies" introduces the studies of information needs that have been carried out in England, North Ireland and Finland in the 1980s.

Helje Riives, a librarian of the Bibliographic Sector at the Tallinn Technical University Library (TTU) in her article "Estonian Technical Bibliography and the Tallinn Technical University Library" lets us know that the following technical bibliographic materials have been compiled: "Estonian Technical Book in 1804-1840" (900 maps); the articles of Estonian journals and collections (in 1918-1944, about 8,000 descriptions); current reference database of technical and economical sciences "Estonian Technology and Economics" (1,300 descriptions); card catalogues of TTU publications, bibliography, history, newspapers, etc. (over 70,000 cards); corporate bibliography and author bibliography; the database "TTU Publications" (about 6,000 descriptions); the database "TTU Proceedings in 1937-1944". TTU wants to participate in the composing of the analytical bibliography of current national bibliography that is connected with TTU publications and with Estonian technical and relevant sciences serial publications. They also want to compose the bibliographies of Estonian technical collections and the works of the University lectures in foreign publications. TTU wants to continue the composing of the retrospective technical bibliography.

Merike Kiipus, a worker of the Archive Library at the Literary Museum of Estonia, in her article "Estonian Bibliographical Agency" gives a survey of the history and the people who had taken an active part in the establishing of this institution. On the 21st of November, 1996 the Agency becomes 75 years old. In 1921 the first institution, dealing with the composing of the retrospective analytical bibliography of Estonian periodicals, was established in Tartu. The subject matter of periodicals was already described in the 19th century by Villem Reiman and Oskar Kallas. At the beginning of the 20th century Jaan Jõgever and Villem Reiman continued this work more actively. In 1911 Villem Ernits, a future well-known linguist and lecturer of Tartu State University, learned about bibliographic card files in Helsinki and decided to persuade some people to join the compiling of the analytical bibliography of Estonian periodicals. In 1920 the Constituent Commission of the Bibliography was founded. The Commission put together a plan and presented it to the Government. Many well-known Estonian men of culture - Udo Ivask, Friedrich Puksoo and Jakob Muide took part in the compiling of statutes. Jakob Muide was elected the first chairman of the Agency. The first bibliographer was Oskar Urgart who later became the chairman of the Estonian Bibliographical Agency. The author of this article describes the difficulties in starting the institution, names the publications of which bibliographies were composed, gives the

names of the works throughout the years; describes what happened during the Soviet years and gives the results of the work done.

In her article "The Pauses on Hendrik Krumm's Notes" Urve Aulis, a librarian at the Fine Art's Department of the National Library of Estonia, introduces the personal collection of a late Estonian singer Hendrik Krumm. Krumm's archive was presented to the Library by his wife Katrin Karisma at the end of 1995. It contains music records, programmes, posters, newspaper cuttings, photos, stage journals and 670 pieces of printed music containing folk songs, opera and piano music, etc. On the grounds of these notes the author characterizes his creative work and describes the contacts with other outstanding artists.

Kaja Tiisler, a librarian at Baltic Literature Department of the Estonian Academy of Science's Library, in her article "The First Periodical Publication of Printed Music in Estonia - 180" introduces the first musical weekly in Estonia *Wöchentliche Musikalische Beyträge zum geselligen Vergnügen für's Piano-Forte 1817. Graviert und gedruckt bey D. Heinz in Reval*. This weekly was published in Tallinn every Saturday by the leadership of D. Heinz, a copperplate printer and engraver. The publication contained only printed music destined for playing the piano at home. The composers, known to us are Carl Friedrich Karell who was of Estonian origin and worked as a deputy music director in the Tallinn Theatre; and also F. Hagen who was an organist in the Church of the Holy Spirit of Tallinn.

Ene Riet (National Library of Estonia) describes in her article the Estonian library journal *Raamatukogu (RK)*. In 1923 the first number of RK was published. In 1923-1940, nine complete annual sets, 22 numbers were issued. From 1990 RK has been published as a professional journal again. From 1994 it is being published 6 numbers a year and 4-5 printed sheets a number. Beside the articles on librarianship RK contains writing on wider range of cultural themes: literature, publishing, popular education, etc. The editorial staff of RK organized a questioning in order to register the requests and proposals of its readers. The answers show that 77 % of the RK readers are of the opinion that in the recent years the journal has changed to the better and is now good in every aspect. Only the language and style of the text, and print should be of higher quality. The conservative design of RK is considered its biggest shortcoming. 56 % of the answerers read RK issue through, 44 % are convinced that the editorial staff keeps its own line and has its own plan of activities, and 65 % of the answerers agree with the plan. It is requested that more articles dealing with a certain problem, interviews and information, thematically, more writings about public and children libraries should be published. The priorities to deal with are automation, improvement of the material basis of the libraries, cooperation of the central research libraries in the labour division.

The interview is given by Rein Veidemann, a well-known Estonian politician and scholar of literature, a counsellor of the Art Department of the Estonian Ministry of Culture. He is an active originator of the myth about the generation of the 1960s. He gives much attention to the people who entered forcefully the Estonian cultural life during the period of "thaw". These people were born during WWII or just after it. They also took an active part in the process of re-establishing of the Republic of Estonia. Rein Veidemann concerns about the present cultural situation in Estonia. He thinks that the people who are engaged in cultural activities have neither perspective nor motivation, but culture should have the priority after domestic rules and foreign policy. As a matter of fact, cultural events take place, but public attention is aimed at the politicians of the day, men of property and public figures and it does not help to maintain the basic values of society. Veidemann also wants an intellectual censorship to be established because he considers social moral to be very important.

ОГЛАВЛЕНИЕ

CONTENTS

Вступительная строка: 1996 - год культуры: Эстонский случай **Тоомас Лийв** 4

ИСТОРИЯ КУЛЬТУРЫ

Что Оскар Лоорите считал об эстонцах? **Юло Тедре** 5

НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА

Об исследованиях информационной потребности предпринимательства за рубежом **Айки Тибар** 9

Техническая библиотека Эстонии и Библиотека Таллинского технического университета **Хелье Рийвес** 11

Эстонское библиографическое учреждение и современность **Мерике Кийпус** 13

ИСТОРИЯ КНИГИ

Ферматы над нотами Хендрика Крумма **Урве Аулис** 16

Книги отдела балтики БАНЭ: Первому в Эстонии периодическому изданию нот - 180 **Кая Тийзель** 19

* * *

Массовые, отраслевые, научные и школьные библиотеки 1995 года. Статистика **20**

Наш читатель: библиотечный журнал "Raamatukogu" 1996 **Эне Рьет** 25

КОМНАТА БЕСЕД

Самое главное - сохранить собственное достоинство: беседа с Рейном Вейдеманном **Майре Лийвамets** 28

КОМПЬЮТЕРНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Выбор источников в Интернете **Май Пылдаас** 30

ВОПРОСЫ ЯЗЫКА

О наименованиях библиотек **Ханс Юрман** 31

ВЕСТИ

Зрфку и массовые библиотеки **33**

В память: Леонхард Нийлус **36**

РЕЗЮМЕ **37**

SUMMARY **38**

First Column: Culture in 1996 **Toomas Liiv** 4

CULTURE STUDIES

What Did Oskar Loorits Think of the Estonians **Ülo Tedre** 5

RESEARCH LIBRARY

Business Information Needs: Foreign Studies **Aiki Tibar** 9

Estonian Technical Bibliography and the Tallinn Technical University Library **Helje Riives** 11

Estonian Bibliographical Agency: the Past and the Present **Merike Kiipus** 13

BOOK HISTORY

The Pauses on Hendrik Krumm's Notes **Urve Aulis** 16

Some Books from the Baltic Literature Department: The First Periodical Publication of Printed Music in Estonia - 180 **Kaja Tiisel** 19

* * *

Estonian Public, Special, Research and School Libraries in 1995 (Statistics) **20**
Library Journal *Raamatukogu* in 1996: Reader's Point of View **Ene Riet** 25

INTERVIEW

An Interview with Rein Veidemann, an Estonian Politician and Scholar of Literature **Maire Liivamets** 28

COMPUTER EDUCATION

Selected Sources in the Internet **Mai Põldaas** 30

LANGUAGE CARE

About the Library Names **Hans Jürman** 31

NEWS

Public Libraries Development Project of Phare Programme :

Rewiew of Rumenian Meeting **33**

In Memoriam: Leonhard Niilus **36**

РЕЗЮМЕ **37**

SUMMARY **38**

Kord piinanud põud rahvast. Joogijanusse ja nälja kätte surnud inimesi nii kui loogu, aga veel pole põud oma piinamist maha jätnud.

[- - -]

Ühel päeval nutnud kolm ühenimelist lesknaist ohvrikivi ligidal. Pisarad, mis nende silmist maha langenud, kogunenud kokku ja neist sündinud allikas, mis karastavat vett hakanud välja ajama. Sellest saanud kõik janused juua.

Kui inimestel jälle vett olnud, läinud nad tagasi kurjale teele. Rahva parandamata meele pärast jäänud allikas kuivaks ja joogijanu tulnud uuesti maale. Kui rahvast hakkas janusse surema, läksid nad kolme naise palvele, kelle pisaratest allikas oli sündinud, et nad jälle vett muretseksid ega laseks rahvast janusse surra.

M. J. Eisen